

Hrvatski dječji film

Legović, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:105956>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

MONIKA LEGOVIĆ

HRVATSKI DJEČJI FILM

Diplomski rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

MONIKA LEGOVIĆ

HRVATSKI DJEČJI FILM

Diplomski rad

JMBAG: 0303004695, redoviti student

Studijski smjer: Razredna nastava

Predmet: Filmska umjetnost

Mentor: doc. dr. sc. Daniel Mikulaco

Pula, srpanj 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra primarnog obrazovanja, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli,

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. FILM	3
2.1. Film kao dio medija	5
2.2. Utjecaj medija (filma).....	7
3. POVIJESNI RAZVOJ FILMA - SVJETSKA KINEMATOGRAFIJA	11
4. DJEČJI FILM.....	17
4.1. Filmski rodovi.....	18
4.1.1. Igrani film.....	18
4.1.2. Dokumentarni film	19
4.1.3. Animirani film.....	19
4.2. Značajke dječjeg filma.....	21
4.3. Funkcija dječjeg filma	25
4.4. Dječja recepcija filma	27
4.4.1. Participacija.....	29
4.4.2. Identifikacija	29
4.4.3. Distanciranje	30
4.4.4. Projiciranje	30
5. HRVATSKI DJEČJI FILM	31
5.1. Počeci razvoja kinematografije u Hrvatskoj.....	32
5.1.1. 1950 – e godine	33
5.1.2. 1960 – e godine	35
5.1.3. 1970 – e godine	38
5.1.4. 1980 – e godine	42
5.1.5. 1990 – e godine	44

5.1.6. 2000 – ta godina.....	46
5.2. Analiza filma starije produkcije : Vlak u snijegu	49
5.3. Analiza filma novije produkcije: Koko i duhovi	59
5.4. Usporedba odabranih filmova	67
6. ZAKLJUČAK	71
7. LITERATURA	73
8. ILUSTRACIJE	75
9. SAŽETAK.....	77
10. SUMMARY	78

1. UVOD

Živimo i svjedočimo vremenu u kojemu su mediji preuzeli veliku ulogu u našim životima, postavši tako dio naših svakodnevnica od pojave tiska, radija, filma preko televizije, pa sve do Interneta. Ono što na neki način najbliže imitira čovjekovu realnost zasigurno pripada filmu. Kada se nađemo u situaciji da pričamo o vlastitom životu, uvijek ćemo to učiniti tako što ćemo prepričati priču zainteresiranom slušatelju, a isto to radi i film – priča svojevrsnu priču svojim specifičnim jezikom.

Veliki je napredak učinjen od dana kada je film prvi puta predstavljen svijetu pa do danas. Razna tehnološka otkrića i sam razvoj tehnike idu ruku pod ruku s napretkom. Način na koji čovjek doživljava ovaj audio – vizualni medij je daleko najutjecajniji radi emocija koje gledatelj doživljava prilikom gledanja filma.

Film kao sredstvo prenošenja informacija i medij masovne komunikacije postao je zabava za društvo, ali njegova uloga u životu današnjeg čovjeka je i puno više od toga. Ono je i umjetničko ostvarenje. Danas svi pričaju o filmu, bilo to dijete od 7- 8 godina ili bakica od 80 godina. Potreba za adekvatnim filmskim obrazovanjem je itekako potrebna i to od onih najranijih filmskih iskustava.

Ovaj rad je orijentiran na hrvatsku kinematografiju koja je namijenjena djeci - dječjim filmovima. I danas postoji uvriježeno mišljenje kako djeca nisu publika kakvu filmski redatelji priželjkuju, no takvo mišljenje smatram netočnim, jer su upravo djeca generacija koja je usmjerena na audio - vizualne medije i svakako zaslužuju imati priliku doživjeti kvalitetan film kao i svaka druga publika.

Ponajprije želim istaknuti kako je od velike važnosti razvijati sposobnost kritičkog mišljenja od najranije dobi prema filmu i umjetničkoj vrijednosti koju posjeduje. Upravo umjetnost ima važnu ulogu u odgoju i obrazovanju mladih zbog snažnog emocionalnog i intelektualnog djelovanja na stjecanje životnih stavova i uvjerenja a samim time i oblikovanje ličnosti mladih. Znajući to, možemo putem filmske umjetnosti pozitivno utjecati na mlade, dodatno

upotpuniti njihov život omogućivši im da rastu i razvijaju se bilo intelektualno, moralno, estetski, logički ili emotivno.

Ovaj diplomski rad je podijeljen po poglavljima. U drugom poglavlju koji ima i dva pod poglavlja su obuhvaćene teoretske osnove filma kao što je samo porijeklo naziva i njegove funkcije, te film kao dio medija i njegovi eventualni utjecaji na gledatelja. Treće poglavlje se odnosi na povijesni razvoj svjetske kinematografije koja je povezana sa prvim špiljskim crtežima. Četvrto poglavlje sadrži tri pod poglavlja a govori o dječjem filmu, njegovim značajkama i funkcijama. Važna tema u ovom poglavlju pripada i fazama koje su potrebne djetetu da bi shvatio film. Hrvatska kinematografija koja producira filmove za djecu smještena je u petom poglavlju prikazana od samog početka razvoja u Hrvatskoj do današnjeg dana. U šestom poglavlju su detaljno analizirani filmovi starije i novije produkcije, pomoću kojih sam izvršila usporedbu i tako došla do zadnjeg poglavlja gdje sam donijela svoj zaključak na ovu temu.

Svrha i cilj provedenog istraživanja jest utvrditi postojanje kvalitetnih filmova u ostvarenjima hrvatske kinematografije koji su namijenjeni djeci, na temelju kojeg je postavljena sljedeća hipoteza:

1. Hrvatska kinematografija ima kvalitetnih dječjih filmova.

Znanstvene metode koje su korištene u ovom diplomskom radu su sljedeće:

- Induktivna i deduktivna metoda
- Metoda analize i sinteze
- Povijesna metoda
- Analiza dječjih filmova hrvatske kinematografije

2. FILM

Film je usvojena strana riječ, potekla iz engleskog jezika. U filmskoj enciklopediji stoji podatak kako se upotrebljavala već oko 1000. godine i njome se imenovala tanka kožica, opna, membrana (životinjska ili biljna). U 16. stoljeću, riječ je označavala opnu ili kožicu što tvori prevlaku ili oplatu ili namaz kojim se nešto pokriva, oblaže, a u 17. stoljeću počinje se rabiti kao naziv za svaku krajnje tanku kožicu ili prevlaku od bilo kakvog materijala. Prema istom izvoru, od sredine 19. stoljeća dobiva novo značenje koje se koristi za „određenu površinsku prevlaku od laka, ulja, emulzije te tako i savitljivu vrpcu s prevlakom osjetljivom na svjetlost.“ (1986:395)

„Od prvotnog značenja ostala je samo tankost, podsjećanje na stvari koje su tanke, a s vremenom se, mijenjajući dobrim dijelom značenje, riječ potpuno preselila na filmsko, u današnjem smislu, područje. Uz eventualni naziv vrpcu, ona je danas i naziv za dovršeno filmsko djelo, predstavu ili komad, te se upotrebljava i kao naziv za umjetnost filma uopće.“ (Peterlić, 2000:34)

„Film je istovremeno proizvod složene filmske industrije, umjetničko ostvarenje – rezultat ljudske maštovitosti i darovitosti, a značajna je i uloga tehnike bez koje je film neostvariv.“ (Mikić, 2001:10)

Film možemo promatrati iz više perspektiva. Na prvom mjestu navesti ću film kao umjetnost - umjetničko djelo. Kada se spominje film često se koristi termin "sedma umjetnost". Film je spoj niza umjetnosti, počevši od likovne, književnosti, glazbene, fotografije i mnogih drugih „s mogućnošću da ih mehanički reproducira, odnosno nadograđuje specifičnim izražajnim sredstvima. Film je od književnosti preuzeo tehniku pripovijedanja, od kazališta književni predložak, fabularnu strukturu, scenografiju, kostimografiju i glumu, od opere i baleta pokret i glazbu, a iz likovne umjetnosti i fotografije okvir, kompoziciju i planove.“¹ Uzimajući tako od svake poneki element stvara nešto posve novo, nudeći gledatelju opuštanje, zabavu, obrazovanje, nadahnuće, ulazak u njemu nesvakidašnji, često i nepoznati svijet.

Film se svojim specifičnim izražajnim sredstvima, usmjerava prvenstveno na čovjekova osjetila uz pomoć kojih doživljava svijet oko sebe. U prvom planu izražava se slikama i zvukovima, a to je ono što gledatelj vidi i čuje. Najviše informacija čovjek prima upravo

¹ Preuzeto sa:http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=1875#.VOuQWXyG9kg, 23.02.2015.

putem osjetila vida i sluha, koja mu predstavljaju osnovu komunikacije, znanja i spoznaje. Istraživanja dokazuju kako čak oko 90% informacija dopiru do čovjekove svijesti preko osjetila vida, oko 5% preko osjetila sluha, a u onih 5% što je preostalo otpadaju ostala osjetila. Time dolazimo do zaključka da je više od 90% čovjekovih osjetila stimulirano samo dok gleda film.

Iz druge perspektive, film možemo promatrati kao industriju koja zapošljava ljude, bilo direktno ili indirektno, kao scenariste, režisere, filmske kritičare, novinare, pedagoge, glumce i druge. Ono što nam je najpoznatije kada je riječ o filmskoj industriji je zasigurno Hollywood i događaji poput dodijele Oscara koji djeluju glamurozno, nedostižno, nešto o čemu "mali" čovjek može samo sanjati. No, to je samo jedan aspekt ove industrije, jer ona, na kraju krajeva stvara i umjetnička djela, a umjetnost postoji kako bi u čovjeku izazvala određene emocije, a to film i čini.

Film uvijek iznosi neki svjetonazor, stav prema životu i događajima ili pojavama koju u biti redatelj prenosi putem filmskog ostvarenja. Mnogi filmovi su tako, tokom povijesti ali i u današnje vrijeme bili zabranjivani jer su upravo zbog kritike koju su prenosili bili previše kompromitirani ili skandalozni. Iz ove perspektive možemo promatrati film kao kritiku društvu, pojedincima, događajima ili pak veličanje istih.

Kada se govori o filmu, svakako treba napomenuti njegovu povezanost sa tehnikom. Povijest nam daje do znanja kako film ovisi o tehničkom razvoju i mogućnostima tehnike jer bez njih ne bi mogao "preživjeti".

Filmom se koriste i u znanosti i to na različitim područjima. Primjerice, liječnici su snimali svoje operacije kako bi usavršili svoje vještine i znanja. Time želim naglasiti obrazovnu stranu filma. Hrvatska kinematografija, uvidjevši prednost audio – vizualnih slika, od najranijih se dana, služila filmom kako bi podučavala narod o svakodnevnoj higijeni. Filmski sadržaji su se infiltrirali i u školske klupe. Iako su rado prihvaćena od učenika, i dalje imaju premalu ulogu u nastavnom programu. Film je i reklama, vijest, reportaža, koji su dostupni čovjeku na dnevnoj bazi. On je u svim svojim oblicima, svugdje oko nas.

Dolazim do zaključka kako je film složeno područje. Možemo gledati na njega kao sredstvo pomoću kojeg možemo educirati, izvještavati, izražavati i priopćavati. No moramo biti svjesni činjenice da poruka koju šalje redatelj putem filma može biti protumačena na različite načine. „Način na koji gledatelj dešifrira poruke koje mu se prenose putem filma ovise o njegovoj

ideološkoj, psihološkoj i socijalnoj razini. Ono je istovremeno osobni doživljaj ali i društveni fenomen, kulturni i gospodarski, zahtjevan i zabavan. Jednako ga gledaju u Dublinu, New Yorku i u Zagrebu.“ (Mikić, 2001:15)

U počecima kinematografije² film se gledao i doživljavao na sajmovima, a zatim su ga ljudi počeli masovno pratiti u kinodvoranama. Danas čovjek može pogledati film iz udobnosti svoga doma, bilo na televiziji, na videu ili DVD-u, što znači da ne mora nužno posjetiti kinodvoranu kako bi si priuštio ovu zabavu. On sam bira što će pogledati, kada i gdje. Mnogo se toga promijenilo u ovoj umjetnosti. Film i filmska tehnologija su značajno napredovali. Mnoge faze rada pri nastanku filma danas se rade na računalu. Snimanje filma na filmsku vrpcu lagano nestaje. Zanimanje ljudi je privukao trodimenzionalni film o kojem se prije dvadesetak godina nije ni maštalo. Teško je predvidjeti razvoj filma, ono što sa sigurnošću mogu reći je da će se razvijati i dalje, brže nego do sada i to u nepredvidivim smjerovima.

2.1. Film kao dio medija

Danas živimo u svijetu u kojem smo stalno okruženi medijima koji nam pružaju mogućnost da u samo par minuta saznamo informacije o povijesnim događajima ili trenutnim događajima širom svijeta. Možemo tako saznati tko je bila najveća žena na svijetu ili koliko je sati trenutno u Japanu i to sve iz udobne stolice u svome domu. Sve te informacije do nas dolaze pomoću određenog medija. Sve veći broj ljudi, provodi sve veći dio svog vremena uz medije. Svoje slobodno vrijeme provode gledajući televiziju, koristeći računalo, mobitel, čitajući knjige, listajući časopise ili pregledavajući novine.

Okružen klasičnim medijima gdje ubrajamo radio, televiziju, tisak i film, pa do onih suvremenih kao što su to Internet, multimedija, digitalna fotografija i računalne igre, čovjek je "bombardiran" informacijama sa svih strana i to od onog trenutka kad ujutro otvori oči pa sve do onoga trenutka kada ponovno ne utone u san. Osim što prenosi informacije, bit medija je komunikacija među ljudima uz pomoć raznih tehnologija, a svaki medij ima svoj posebni jezik, kao što su to primjerice slika i zvuk ako govorimo o filmu. Teško je govoriti o medijima

² Kinematografija je organizacijski sustav kojeg čine proizvodnja filmova, distribucija ili promet i prikazivalaštvo.

jer svatko od nas može izreći svoje mišljenje na tu temu ili ono što ga asocira na sam pojam, te će svi biti u pravu dok se ne postave temelji značenja te riječi.

U Klaićevom rječniku stranih riječi (2012.) navedeno je da riječ "medij" dolazi od latinske riječi *medius* što znači srednji.

Uz pojam "medij" navedene su ove definicije za razumijevanje pojma:

- 1) sredina (npr. u kojoj se netko kreće), sklop uvjeta pod kojim se nešto događa
- 2) sredstvo prenošenja komunikacija.

Anić u Rječniku hrvatskog jezika (1991.) definira pojam "medij" kao sredinu u kojoj se nešto nalazi, sredinu i način na koji se što ukazuje, te kao sredstvo i način iskazivanja čega, sredstvo komunikacije.

Razvoj medija započinje pred 36 000 godina, sa pračovjekom koji je počeo koristiti jezik kao sredstvo za komunikaciju. Govor je najstariji medij kojim je stvarana i prva književnost, ona usmena. Crteži u špiljama stoljećima su služili čovjeku kako bi mogao zabilježiti i sačuvati lijepo trenutke. Pismo se pojavilo, 4 000 godina prije Krista, a pisalo se na raznim materijalima počevši od kamena, glinenih ploča, listovima papirusa, koži, a od 2. stoljeća se počeo upotrebljavati papir. Veliku revoluciju izazvao je Gutenberg u 15. stoljeću, tiskanjem prve knjige - Biblije. Od tiska se dalje razvijaju novine, knjiga, strip, časopis, plakat, letak. Krajem 19. stoljeća nastaju elektronski mediji, najprije radio i film, a u 20. stoljeću televizija, Internet i računalne igre. Smatram kako je važno razumjeti i znati adekvatno koristiti današnje medije ali i one koji su obilježili našu prošlost. Tako ćemo se i lakše pripremiti za medije koji tek dolaze, koji nam na neki način predstavljaju nepoznanicu, jer se tehnologija razvija takvom brzinom da je teško predvidjeti što će nam budućnost donijeti.

„Medij je u svojem prvom značenju posrednik, onaj putem kojeg se prenosi komunikacija. To su materijalni ili fizički nositelji komunikacije.“ (Peruško, 2011:17)

„Masovni mediji su institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva.“ (Peruško, 2011:17) Poruke koje se prenose putem masovnih medija namijenjene su brojnoj publici, koja je anonimna i heterogena. Sredstava putem kojih se poruke prenose, načina prenošenja poruka i veliki broj ljudi kojima su poruke namijenjene su glavni razlozi zbog kojih te medije i zovemo masovni mediji.

„Mediji imaju snagu odlučivati kako će konstruirati stvarnost.“ (Vreg, 2007:173)

Suvremeni svijet je nezamisliv bez masovnih medija. Većinu informacija primamo upravo iz medija, komunikacija među ljudima odvija se putem nekog medija. Živimo u ritmu koji nam mediji diktiraju i teško ga je izbjeći pogotovo ako smo svjesni činjenice da su sveprisutni. Njihova moć je velika, iako toga, još uvijek nismo svjesni. Oni su spoj zabave, informacija i edukacije, te kao sastavni dio života svakog čovjeka sve više utječu i preoblikuju društveni život. Imaju moć uvjeravanja. Ponekad svojim sadržajima utječu na promjenu stajališta i vrijednosti, mijenjaju ljudske navike i ponašanje, ali samo do one granice do koje im pojedinac dopusti, jer kao i sve ostalo, tako i medije, treba znati koristiti sa mjerom razvijajući pri tome stav i kritički odnos prema njima.

2.2. Utjecaj medija (filma)

Utjecaj medija može biti i dobar i loš, ovisno o tome kako se oni koriste. Važan je odabir sadržaja koji se sluša, čita ili gleda. Korisnik sam određuje što, kako i kada će gledati, a to nas dovodi do saznanja kako mediji imaju ograničen utjecaj na čovjeka. Uloga medija zasigurno nije ta da negativno utječe na svoje korisnike. Mišljenja sam da za to ne možemo niti bi trebali kriviti medije, jer čovjek ima slobodu odabira te on sam odlučuje što je dobro i vrijedno, a što nije.

Današnjoj su djeci dostupni raznorazni sadržaji na televiziji, Internetu, knjigama, novinama, časopisima pa tako i u filmovima koje gledaju. Sve je teže pratiti ono što se djeci nudi i ono što ona prate. Upravo su djeca najizloženija utjecaju medija, a najviše se proučava i raspravlja o utjecaju nasilja u filmu. Danas ima sve više nasilja, ali se i društvo drukčije odnosi prema nasilju, i sam način na koji se nasilje prezentira u društvu se promijenilo. Gledanje nasilja može biti ozbiljan problem, jer potiče nasilnost, grubost, okrutnost ili nas čini manje osjetljivima na tu temu.

„Mnoga istraživanja pokazuju da djeca koja su izložena nasilnim sadržajima putem medija spadaju u rizičniju skupinu da postanu agresivna u adolescentskoj i odrasloj dobi. Najčešće se navode tri najvažnija učinka izloženosti mladih negativnim utjecajima – učenje nepoželjnih oblika ponašanja, neosjetljivost na nasilje te strah nakon što je dijete izloženo nasilnom sadržaju jer svijet doživljava kao nasilno mjesto. Što je nasilje u medijima realističnije

prikazano, to je veći negativan utjecaj na djecu. Došlo je do porasta broja reality - show emisija kroz koje se djeci šalje poruka da je normalno ulaziti u tuđe živote i intimu te nagrađivati nepoželjna ponašanja. Nenormalna ponašanja prikazuju se kao normalna i prihvatljiva.³

Kao protuargument ovoj tvrdnji naišla sam na izjave mnogih psihologa koji tvrdi da gledanje nasilja u filmovima pomaže protiv nasilja u stvarnosti. Moram napomenuti da se ne slažem s ovom tvrdnjom. Postoji razlika između djeteta i izgrađene osobe koja na svijet gleda kritično, ispitujući što je dobro, a što nije. Dijete ponajprije imitira ono što vidi, kako oponaša neka ponašanja svojih roditelje tako će i vrlo lako u svoj realni svijet prenijeti određena ponašanja koja vidi na filmu, u ovome slučaju je riječ o nasilju.

Filmovi koji se danas nude prepuni su seksualnih sadržaja, jer danas je općeprihvaćena izjava kako seks prodaje sve. Pornografski i erotski sadržaji ne preporučuju se mlađima od osamnaest godina, ali današnja djeca vrlo lako mogu doći do njih, pa te preporuke ne predstavljaju preveliku barijeru. Sve više utjecaja na djecu imaju takvi filmovi i današnji mediji koji određuju što je poželjno a što nije, a sve manju ulogu dobivaju roditelji.

„Istraživanja pokazuju da mladi koji su u doticaju sa takvim sadržajima ranije stupaju u seksualne odnose. Kad su djeca rano izložena pornografiji, imaju poteškoća u razumijevanju pornografije jer nisu razvojno spremni. Kao djeca reagirat će zbunjeno i uznemireno, ali će kasnije, kao odrasle osobe, trivijalizirati silovanja i sve to doživljavati kao normalno ponašanje. Danas su djeca izloženija sve tvrdokornijim oblicima pornografije zbog čega ona razvijaju iskrivljenu percepciju seksualnosti.“⁴

Za djecu je bitan razvoj ali i razumijevanje vlastite seksualnosti, a to nikako ne bi trebali učiti iz filmova koje se svakodnevno prikazuju na televiziji ili u drugim medijima. Roditelji i škola su ti koji bi trebali imati glavnu ulogu u procesu seksualnog odgoja djeteta. Medijski sadržaji bi po tom pitanju trebali biti samo pomoćno sredstvo ali nikako glavni izvor znanja koji oblikuju dječje stavove prema seksualnosti. Smatram da ne treba bježati od ovih tema već prilagoditi sadržaje koji se prikazuju u filmovima za djecu i mladež koji bi trebali sadržavati više platonskih ljubavi, romantike, sentimentalnih priča a manje erotskih perverzija.

³ Preuzeto sa: <http://www.cuvarkuca.hr/preporuka/djeca-i-mediji/>, 22.02.2015.

⁴ Preuzeto sa: <http://www.cuvarkuca.hr/preporuka/djeca-i-mediji/>, 22.02.2015.

Pri pretjeranom konzumiranju medija, a time i filma, ono može dovesti do otuđenosti. „Zabrinjavajuća je činjenica utvrđena jednim istraživanjima gdje je ustanovljeno da prosječno dijete ispred televizije tjedno provede 1 680 minuta, dok s roditeljima u suvislom razgovoru provodi tek 38,5 minuta.“⁵ Imala sam priliku kao dijete živjeti na selu, okružena prirodom gdje je glavna atrakcija bila igra. Bez televizije, bez mobitela, bez kompjutera. I to je bila naša prednost. Druženja sa prijateljima, međusobna komunikacija, zajedničke akcije su bile naše dječje želje. Današnja djeca su naučena na tehnologiju koju ne treba zabranjivati nego učiti koristiti, ali potrebno je i usmjeravati tu djecu u nešto što se zove djetinjstvo i što svako dijete zaslužuje imati u pravom smislu riječi. Gledanje televizije, filma, igranje video-igrice, korištenje mobitela mora im biti dostupno ali i šetnja u prirodi, nogometna lopta, igra, maštanje i bezbrižnost trebaju biti dio njihovog odrastanja.

Kod neprimjerenih filmova često možemo svjedočiti jezičnoj nekulturi. Mnogo je filmova koji umjesto književnog jezika promiču nestandardne naglaske, oblike i riječi. Koriste dijalektizme, žargonizme, vulgarizme itd. Djeca tako uče i pamte te se na kraju krajeva tako i izražavaju. Film, kao i ostali mediji i medijski sadržaji, bi trebao promicati književni jezik. Ona dobra strana filma i jezika jest učenje drugih jezika. Iz vlastitog primjera mogu reći da sam tako naučila i savladala dva jezika. Vjerujem da sam uz pomoć gledanja filmova više savladala i naučila koristiti novi jezik, nego pomoću školskog obrazovanja.

Osim loših utjecaja film svakako nudi i one dobre. Bitna je mjera i način na koji prezentiramo "sedmu umjetnost". Jer film je zabava, razonoda koja nudi opuštanje, maštanje, ima svoju obrazovnu stranu, umjetničku stranu i kulturu. Može poslužiti pri razvijanju psihičkih funkcija kao što su zapažanje, promatranje, pamćenje, razvoj emocija, stavova, radoznalosti, razvoju kritičkog i logičkog razmišljanja, razvijanju etičke i društvene svijesti, a može biti i motivator.

Film ima važnu ulogu u životu odraslih ali i u životu djece. Tu se javlja pitanje njegove primjene pogotovo ako smo svjesni činjenice da on nije samo puka zabava već ima i svoju umjetničku vrijednost i obrazovnu svrhu.

Sve je veća integracija filma u školskim ustanovama iako je po mom mišljenju ona još uvijek premala. Film je po tom pitanju dio medijske kulture koja se nalazi u okviru sadržaja nastavnog predmeta hrvatskog jezika gdje se primjenjuje kao motivacija za obradu sadržaja književnosti, likovne kulture, u obradi lektire prilikom usporedbe filma i književnog djela.

⁵ Preuzeto sa: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/83/tv.htm>, 22.02.2015.

Učenike nižih razreda osnovne škole se uglavnom uči razlikovati igrani film od animiranog te kako ispričati filmsku priču. No, takvim pristupom umanjuje se vrijednost filmskog djela, jer ono nema samo priču. Ono na što bismo trebali usmjeriti učenike jesu i filmska izražajna sredstva uz njegov sadržaj. Svaki kadar, filmski plan, svaka glazba je sa nekim razlogom dio filma i to je segment koji svakako trebamo naučiti učenike te ih na takav način približiti filmskoj umjetnosti. Za razumijevanje tih segmenata, potrebno je znanje, te stoga, treba obratiti pozornost na kvalitetan izbor filmova i dobi učenika kojima su odabrani filmovi namijenjeni.

U razgovoru sa učiteljicama iz OŠ "Centar" u Puli došla sam do informacije kako se s filmom u nastavi susreću isključivo prema rasporedu koji im nudi nastavni plan i program. Promijene koje su se u zadnjih par godina dešavale po tom pitanju su vrlo male, pomaka skoro pa i nije bilo. Na pitanje smatraju li obrazovanje za filmsku umjetnost potrebnim svi su se složili oko potvrdnog odgovora, te smatraju kako bi se trebalo poraditi i na stručnom usavršavanju učitelja.

3. POVIJESNI RAZVOJ FILMA - SVJETSKA KINEMATOGRAFIJA

„Praisumi što prethode otkriću filma, pa i sam film, duguju svoj nastanak čovjekovoj težnji da ovlada svijetom u kojem biva, da postane što sigurnijim gospodarom svoje sudbine, koliko god ovo zvučalo preuzetno.“ (Peterlić, 2000:9)

„Zamisli nečega što se kasnije naziva filmom susreće se već u nekim najstarijim primjerima likovnog izražavanja, na primjer, u spilji u Altamiri, u kojoj su bikovi tako nacrtani da izgledaju kao da se kreću. Već tada je postojala težnja za likovnim rješenjem koje prostornoj prirodi slike daje nagovještaj vremenskoga.“ (Peterlić, 2000:9)

Čovjekovu težnju za filmom se može prikazati kao potraga za nečim čarobnim. U biti čovjek uz pomoć jedne naprave može ovjekovječiti trenutak koji u realnom životu, kako dođe, tako i prođe. Čovjek tako prkosi prirodnim zakonima vremena i upravo je tu vidljiva njegova želja za nečim što je izvan njegove kontrole.

„I danas kada je film sastavni dio naše svakodnevice, ta se čovjekova želja može uočiti u amaterskom stvaralaštvu filma, u obiteljskim filmovima ili filmovima s putovanja. Roditelji snimaju filmove o djeci ne samo radi toga da bi vidjeli kakva su ta djeca jednom davno bila kao mali, već i zato kako bi i sebe prenijeli u prošlost. Ili pak, filmovi koji se snimaju na putovanjima, ne snimaju se samo iz želje kako bismo zabilježili što smo sve obišli i gdje je sve naša noga kročila već i iz razloga kako bismo što dulje mogli zadržati to mjesto koje smo posjetili.“ (Peterlić, 2000:10)

Kako bi čovjek ostvario svoju želju gdje će moći zadržati trenutak, morao je pronaći način kako će to realizirati. Film koji danas gledamo ne bi bio takav bez mnogobrojnih inovacija tehnike, razvoja fotografije, kinematografije, ideja, pronalazaka i razvoja filma kao umjetnosti. Za to, možemo zahvaliti spoju čitavog niza izuma koji su doveli do kinematografije koju danas znamo.

Početak razvoja filma seže još od 1500. godine kada je Leonardo da Vinci opisao i skicirao kameru obscuru ili tzv. crnu komoru. To je bila primitivna kutija od dasaka s rupicom na jednoj strani. Unutar kutije se nalazila svijeća koja je isijavala svjetlo kroz rupicu. Kada se ispred nje stavio neki predmet, na zidu se mogla pratiti njegova projekcija. (Mikić, 2001.) I

prije toga, u staroj Kini, su se projicirale sjene na praznom bijelom platnu, okrenutom prema publici.

Nizozemac Christiaan Huygens razvio je 1659. godine izum koji je imao sve bitne elemente suvremenog projekcijskog stroja – Laternu magicu⁶. Taj je stroj bio najviše upotrebljavan u srednjem vijeku u Europi. Pomoću njega su se prikazivale slike koje su bile nepokretne. One imaju veliko značenje, jer je na tom principu izumljena projekcija.⁷ (Mikić, 2001.)

1800. godine Belgijanac Étienne Gaspard Robertson izumio je phantaskop, uređaj koji je snimke pokazivao kao stražnja projekcija. Imao je pokretnu sliku, koju je postizao tako da je projektor približavao ili udaljavao od projekcijskog platna. Među prvima sliku je popratio tonom jer je svoje slike ilustrirao raznim recitacijama ili prikazima, te je održao brojne uspješne projekcije u Parizu, Peterburgu i Beču. (Mikić, 2001.)

Veliku važnost za film ima razvoj fotografije. Slika pokreta je sastavni dio filma. Kada se film projicira na platno ili gleda na ekranu, taj prizor kojeg gledatelj vidi, sastoji se od 24 fotografije, a njihovo trajanje je izmjereno na točno jednu sekundu. Tih 24 nepomičnih slika koje su na prvi pogled jednake, u biti sadrže mijene koje stvaraju iluziju pomoću koje gledatelj na projekciji vidi kretanje. Postoji još jedan razlog zbog kojeg je iluzija pokreta pomoću statičnih slika uspjela. Ljudsko oko je nesavršeno, zbog tromosti čovjekova oka, ono ne vidi 24 sličice u sekundi već jedan prizor, pokret, stopljenu sliku. Upravo na tom otkriću, tromost oka, se temelje uređaji koji su nastajali u narednih pedesetak godina.

„Od 1874. do 1894. godine traje razdoblje kronofotografije, ili kako samo podrijetlo riječi kaže, fotografije u vremenu, koja je izravna preteča kinematografije u današnjem smislu.“ (Mikić, 2001:129)

„Godine 1887. George Eastman pronalazi celuloidnu podlogu, a 1889. godine Louise Aimé Augustin LePrince konstruirao je prvu filmsku kameru.“(Mikić, 2001:130)

⁶Laterna magica (lat. čarobna svjetiljka), prvi uređaj za optičku projekciju. Laterna magica opisuje se kao uređaj što se sastoji iz kutije u kojoj je smješten izvor svjetla (uljna svjetiljka ili svijeća), zrcalo za bolju usmjerenost svjetla, sabirne leće i objektiv. S pomoću nje na zaslon se projiciraju rukom nacrtane slike na staklenu ploču, prvotno pojedinačne, a poslije po osam slika. U XIX. stoljeću projekcije pomoću lanterne magice postale su vrlo popularne.

⁷Projekcija je tehnička strana prikazivanja filma; stavljanje filmske snimke na perceptivno raspolaganje gledatelju. Izvodi se s pomoću projektora kojim se filmska slika projicira na prikladnu površinu – platno (ekran), zid, zaslon.

Slijedeće veliko ime koje je obilježilo povijest filma je Thomas Alva Edison. On je već sa 17 godina bio poznat široj javnosti po brojnim otkrićima. 1888. godine prijavljuje uređaj kinematoskop⁸. Taj uređaj u drvenoj kutiji se smatra prvim poznatim projektorom u povijesti filma. Patent je javno prezentiran tek pet godina kasnije (1893.), a tvorac tog uređaja je Wiliam Dickson.

Kako bi se mogao pogledati film na kinetoskopu bilo je potrebno ubaciti u njega novčić. Filmovi su u trajanju od 20 do 60 sekundi prikazivali akrobate, gašenje požara, dresirane životinje i slične dinamične prizore iz svakodnevnog život. Da bi se takve filmove moglo snimati konstruiran je kinematograph, aparat koji je služio za snimanje.

Kinetoskop je bio namijenjen pojedinačnom gledanju, za razliku od uređaja kojeg je konstruirao Max Skladanowsky koji je omogućio javne projekcije. Taj se uređaj zvao bioskop⁹. Uz pomoć takvog uređaja film je moglo pratiti puno ljudi istovremeno. Prva javna filmska projekcija održana je u Berlinu 1. studenog 1895. godine.¹⁰

Rođendanom kinematografije smatra se 28. prosinca 1895. godine kada su braća Lumiere (August i Louis) uz pomoć kinematografa, ("cinematographe"¹¹) održali u pariškom Grand Cafe-u prvu projekciju svojih filmova. Jedan aparat služio je za snimanje, projekciju i umnožavanje (kopiranje) filmova, tako da se iz jednog filma moglo izraditi veliki broj kopija koje su se sada mogle prikazivati po čitavom svijetu. (Mikić, 2001.)

Projekcija kratkog filma *Dolazak vlaka u stanicu* 1903. godine izazvala je stampedo u kinu. Ljudi su se preplašili, misleći da vlak sa projekcije juri prema njima. Ubrzo se čovjek priviknuo na film kojemu se počeo diviti. Prve Lumiérove kinematografske predstave označile su početak jedne nove umjetnosti i industrije koja će se od toga dana naglo razvijati osvojiti svijet.

Kada pojednostavljeno promatramo povijest filma govorimo o razdoblju nijemog i zvučnog filma. Nijemi film je u počecima imao statičnu kameru kojom je dokumentirano ono što se

⁸ Kinematoskop je projektor za pojedinačno gledanje s oko 15 metara vrpce čiji su krajevi bili spojeni, tako da se mogla nepregledno vrtjeti u krug.

⁹ Bioskop je naziv za spravu koju je 1894. godine izumio Max Skladanowsky, a koja je u ranom periodu razvoja kinematografije služila za prikazivanje tzv. "živih slika".

¹⁰ Preuzeto sa : <http://mediji.hr/djecji-medijski-kutak-tehnicka-povijest-filma-ukratko/#more-1072>, 27.03.2015.

¹¹ Kinematograf je mašina koja je kombinirala funkcije kamere i projektora i tako omogućavala projekcije filmova na platno pred publikom.

ispred nje događa. Glumci su znali gdje se mogu kretati i iz tih se okvira tijekom filma nisu micali.

Francuzi su imali monopol u svemu što je imalo veze sa kinematografijom sve do I. svjetskog rata kada u prvi plan dolaze Amerikanci. Njihovi su filmovi u početku bili umjetnički vrlo loši, no oni su bili ti koji su prvi shvatili potrebu posebne igre pred filmskim aparatom. Njihovi scenariji su se poboljšali, prvi počinju koristiti prvi plan¹². Amerikanci su izmislili film u serijama koji su se na najuzbudljivijem djelu prekidali kako bi izazvali interes gledatelja za daljnje dijelove, i tako su gledatelji mjesecima išli u kino kako bi pogledali kraj.

Želja mi je spomenuti još jedno ime, koje po vlastitoj procjeni, smatram relevantnim u filmskoj umjetnosti, u sklopu nijemog filma. Njegovo je ime Charlie Chaplin. Mladi i talentirani glumac s urođenim smislom za humor, neiscrpnom maštovitošću i kreativnošću. Chaplin je uspio stvoriti masku koja je postala poznata cijelom svijetu sve do dana današnjeg. Mislim da postoji vrlo mali broj ljudi koji nije čuo za lika u poderanom kaputu s izlizanom kapom na glavi, u širokim cipelama, i smiješan i bijedan koji je u rekordnom roku osvojio filmsko platno. Chaplin je u svojim filmovima govorio o ljubavi, samopožrtvovnosti, heroizmu, o svakidašnjici maloga čovjeka. Veliki umjetnik nijemog filma uspio je govoriti o dubokim motivima i temama na način koji pamti čitav svijet - komično.

Nadalje, treba napomenuti kako nijemi filmovi nikad nisu bili potpuno nijemi. Pokraj platna (ekrana) uvijek se nalazio pijanist, a kasnije i cijeli mali orkestar koji je glazbom pratio radnju na filmu, te su na svakoj projekciji drukčije svirali. Ponekad se tu nalazio i pripovjedač koji je prepričavao ili objašnjavao radnju. Na određeni način, postojao je i govor.

Daljnji pokušaji dodavanja zvuka nijemom filmu pokušali su se realizirati povezivanjem i sinkronizacijom gramofona i projektora kako bi se u trenutku kad glumac govori ili pjeva podudarali slika i ton. Zvuk sa gramofonske ploče i slika su se poklapali, no to nije bila pouzdana metoda. U slučaju oštećenja filmske vrpce, kada su se morali odrezati krajevi, kako bi se vrpca ponovo spojila, došlo bi do gubitka nekolicine sličica, a time bi se izgubio sinkronicitet. Bilo je važno omogućiti da zvuk i slika budu snimljeni na istoj vrpici.

¹² Plan je udaljenost točke promatranja filmskog prizora u vidnom polju kamere. Oznaka koliko dio površine kadra zauzima pojava što je u središtu pažnje.

1927. godine, kada je nijemi film bio u fazi svog najvećeg razvoja, pojavio se zvučni film. Tada su započela istraživanja tehnologije spajanja zvučnog zapisa govora, glazbe i zvučnih efekata s filmskom akcijom. Velika filmska tvrtka Warner Brothers¹³ je te iste godine prikazala prvi takav film *Pjevač jaza* (1927.). U njemu je pjevač i glumac Al Jolson pjevao i izgovorio nekoliko rečenica. Smatra se da to predstavlja početak razdoblja zvučnog filma. Nijemi filmovi su se i dalje snimali, ali je svima bilo jasno da budućnost pripada zvučnom filmu.

Sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća započela su istraživanja kako bi se što više poboljšao zvuk na filmu glede kakvoće (bez šumova), naznake prostornosti (kako bi se otkrilo iz kojeg dijela prostora zvuk dolazi) te obzirom na zvučne efekte i stvaranje ugođaja. Trebalo je punih 40 godina eksperimentiranja na tom području kako bi se postigli zadivljujući rezultati kojima smo danas svjedoci.

Slijedeći korak bio je razvoj filma u boji. Zvučni film je jako brzo zamijenio nijemi, ali film u boji prihvaćen je postupno. Razlog je bio u cijeni filmske trake, tj. u boji koja je bila puno skuplja od filmske trake za crno - bijeli film. Nakon II. svjetskog rata dolazi do promjene, gdje su cijene i jedne i druge trake bile skoro pa iste. Upravo je to omogućilo razvoj tehnologije koja je postala praktičnija i dostupnija.

Činjenica da su filmovi više desetljeća bili crno - bijeli je samo djelomično točna. Boja u filmu je postojala samo ne u obliku kakvom je danas. U počecima se boja ručno nanosila na dio slike, npr. automobil koji je bio crven, a sve ostalo je crno - bijelo. Pokušavalo se dijelove vrpce uranjati u posebne kemikalije i tako boju nanositi kemijskim putem ili se snimalo i projiciralo filmove kroz razne obojene filtere i sl.

Nova prijetnja filmu postala je televizija, osobito njezin nagli razvoj pedesetih godina prošlog stoljeća koja je omogućila ljudima da zamijene gledanje filmova u kinodvoranama s gledanjem televizijskog programa iz udobnosti njihova doma. Javilo se pitanje kako te iste ljude ponovno dovesti u kinodvorane? Odgovor na to pitanje, filmska industrija pronalazi u eksperimentiranju i poboljšanju tehnike. Tehničkim novostima kao što je velika, oštra slika u

¹³Warner Brothers je američka filmska tvrtka. Osnovani su ju 1923. braća Harry, Albert, Sam i Jack Warner. Prva su dvojica do povlačenja 1956. upravljala financijama, distribucijom i kinima, a druga su dvojica vodila studio i produkciju. Tvrtka se među najveće u Hollywoodu svrstala kao prva koja je sustavno proizvodila zvučne filmove.

boji, za razliku od malih, crno - bijelih i nedovoljno oštrih televizijskih slika ljudi ponovno dolaze u kinodvorane. Uvode se i nove tehnike snimanja i projekcije, tzv. tehnike širokog platna. Slika je znatno šira nego što je visoka, a to odgovara osobini ljudskog oka, jer je i vidni kut naših očiju veći po širini nego po visini. Takva slika u kinu djeluje bogatije i snažnije, gledatelj je više uvučen u radnju, pa je i doživljaj filma snažniji.

Što se tiče današnje situacije posjećenosti kinodvorana, slika je jasna. Povijest se ponavlja. Televizija je još jednom u prednosti naspram kinodvorana. Rijetki su ti koji ne posjeduju televiziju sa najboljom rezolucijom i najkvalitetnijom slikom, rijetko koji dom da nema "kućno kino" koji je postao nova vrsta zabave. Valjalo bi se ponovno zapitati isto pitanje koje glasi : „Kako te iste ljude natjerati u kinodvorane?“

Odrastajući u vremenu gdje je film bio obiteljska zabava nedjeljom navečer, a odlazak u kino prigoda o kojoj si pričao još tjednima nakon samog doživljaja, te uzmemo li u obzir da je napredak tehnike a samim time i filma neupitan nameće se još jedno pitanje koje iziskuje urgentan odgovor : „Hoćemo li moći priuštiti onim generacijama koje tek dolaze onaj osjećaj kinodvorane koja je ispunjena do posljednjeg mjesta?“ Samim time dolazim do zaključka da svakako treba valorizirati povijesne činjenice koje su nas dovele do onoga što danas posjedujemo. Svakako treba težiti napretku i razvoju, ali ipak, ono najvažnije je znati pravilno i s osjećajem za mjeru koristiti sve što je čovjek postigao. Jer tehnologija bi trebala koristiti čovjeku, zabavljati ga, spajati ljude, a ne udaljavati. A to možemo postići edukacijom.

4. DJEČJI FILM

Dječji film se kao vrsta počeo razvijati odmah nakon otkrića filma. „Bez obzira kojem razdoblju filmske povijesti film pripadao, osnovna mu je uloga uvijek ista, a to je privući gledatelja, educirati ga, objasniti mu pojave, događaje i stilove u društvu. Time film ostvaruje utjecaj koji ostavlja traga na svakom gledatelju.“¹⁴

Kada se spomene dječji film, prva pomisao odmah bježi na filmove kao *Vlak u snijegu* (1976.) ili *Družba Pere Kvržice* (1970.) koji su u biti ekranizacija klasičnih djela preuzetih iz dječje književnosti. No, dječji filmovi nisu samo to. Ekranizirali su se i snimali mnogi filmovi prema izvornim scenarijima kao npr. Gluščevićevi filmovi *Vuk samotnjak* (1972.) i *Kapetan Mikula Mali* (1974.). Dječji film predstavlja posebnu kategoriju sedme umjetnosti koji uključuje širok žanrovski raspon – od bajki do suvremenih priča, igranih i animiranih filmova.

Dubravka Težak u knjizi "Dječji junak u romanu i filmu" ističe kako se uz sam naziv dječjeg filma često puta pojavljuju i raznoznačne asocijacije. „Netko će pomisliti na film koji su snimila djeca, netko na film koji govori o djeci, a netko na film koji je namijenjen djeci. Zbog toga je potrebno odrediti točno značenje izraza dječji film.“(1990:15)

Film kojeg su snimila djeca spada u dječji amaterski film. To je dječje stvaralaštvo, a ono što postane dječji amaterski film nastaje iz ljubavi prema filmu ili iz zabave. Ovakav filmsko - pedagoški način rada, bilo da se radi o izvanškolskim ili izvannastavnim aktivnostima približava djecu filmskoj kulturi. Većina takvih ostvarenja su igrani, animirani i dokumentarni filmovi, a manje je reportaža, skečeva, glazbenih spotova i eksperimentalnih filmova. Na taj način djeca izražavaju i pripovijedaju o temama koje ih zanimaju, od svakodnevnih situacija do njihovih životnih planova.

„Film o djeci je film koji je namijenjen djeci, ali ne mora uvijek biti tako. On donosi složenu sociološku, psihološku, pedagošku i druge tematike. Ovakvi su filmovi djeci pristupačni samo na razini fabule, dok njihove estetske, etičke i idejne vrijednosti djeci uglavnom ostaju nedostupne.“ (Mikić, 2001:212)

Pravi dječji film (film za djecu) je film koji je namijenjen djeci. Udovoljava dječjem gledateljskom interesu kako po tematici tako i po formi. Motive koji ti filmovi donose su

¹⁴ Preuzeto sa: <http://www.djecamedija.org/?p=2653> , 27.03.2015.

uglavnom preuzeti iz njihova života, od dječje igre i mašte, njihovih četveronožnih prijatelja, škole pa do problema vezanih uz nju ili bajkoviti motivi. Takav odabir motiva je djeci vrlo blizak, razumljiv i zabavan, ali osim tih karakteristika, takvi filmovi imaju i pedagošku komponentu odnosno šalju moralnu poruku gledatelju. „Najbolje su prihvaćeni filmovi koji napeto pričaju zanimljive audiovizualne priče s elementarnim moralnim porukama iz kojih će djeca postupno i neopazice oblikovati vlastiti sustav vrijednosti.“¹⁵

4.1. Filmski rodovi

Kada je riječ o filmskim rodovima i mladoj publici, najzastupljeniji su igrani film, animirani i dokumentarni filmovi. Ti su filmski rodovi najzastupljeniji i u osnovnoškolskom medijskom (filmskom) obrazovanju. Glavna razlika ovih triju žanrova nalazi se u načinu pričanja filmske priče: karakteristično obilježje igranog filma je igra, i to igra sadržajem, igra glumaca, kamere i režije. Kod ostalih filmskih vrsta barem jedna od tih "igara" nedostaje, tako u dokumentarnom filmu nema igre sadržajem jer on prikazuje stvarnost takva kakva jest, a u animiranim filmovima nema igre glumaca jer glumci ne postoje nego su to samo fotografije, animacije ili lutke u glavnim ulogama.

4.1.1. Igrani film

Igrani film je temelj filmske industrije, najgledaniji i najpoznatiji proizvod kinematografije. Upravo je radi svoje popularnosti postao sinonim za film. Njegovo glavno obilježje je postojanje priče i likova. Igrani film je proizvod mašte koji se snima po scenariju i knjizi snimanja. Redatelj uz pomoć glumaca i ostalih suradnika nastoji ono što se događa ispred kamera prikazati kao stvarnost, iako je sve to samo igra glumaca u izmišljenim i režiranim događajima.

Igrani film se može svrstati u više vrsta ili "žanrova", a podjela se odvija prema temi filma, sadržaju, likovima, načinu na koji je tema prikazana, prema prizorima itd. Danas je skoro pa i nemoguće nabrojiti sve vrste igranog filma koje idu od povijesnih, kriminalističkih, komedija,

¹⁵ Preuzeto sa: <http://www.filmski-programi.hr/tekst.php?id=96>, 27.03.2015.

drama, mjuzikla, vesterna, ratnih filmova, horor filmova do filmova za djecu i dječjih filmova.

4.1.2. Dokumentarni film

Izraz dokumentarni film dolazi od francuske riječi "documentaire", koja je prvotno označavala putopisne filmove. Prvi snimljeni filmovi su bili dokumentarni filmovi, počevši od Edisona i braće Lumièrè.

„Dokumentarni film je naziv za skupinu filmova koji prikazuju prizore iz zbilje, koji se trude ostaviti dojam izravne referencije na stvarni svijet.“ (Gilić, 2007.:35) Dokumentiranje ili bilježenje stvarnosti, prikazivanje stvarnih ljudi i događaja su osnovna obilježja dokumentarnih filmova.

„Obzirom na sadržaje, najpoznatije vrste dokumentarnog filma su: činjenični, faktografski film (putopisi, reportaže), namjenski film (obrazovni film), popularno-znanstveni film (popularizira znanost), promidžbeni film (od političke propagande do reklamnih filmova) te antropološki film (život pojedinaca, sredine)“.¹⁶

Mladi ne vole dokumentarni film, osim kada se radi o filmovima o prirodi, tajnama mora i životinjama. Objektivan pristup kakav ima dokumentarni film, čini se ne zanima mlade. Oni njima najdraži dokumentarni filmovi su uglavnom vrlo bliski igranom filmu po dinamici, napetosti, fabuli, uzbudljivosti. (Težak, 2002.)

4.1.3. Animirani film

Riječ animacija dolazi od latinske riječi "animare" što u prijevodu znači animirati, zadahnuti životom što je i glavni opis ovih filmova koji nastaju uzastopnim snimanjem pojedinačnih sličica koje bivaju oživljene tehnikom filmske projekcije gdje dolazi do iluzije i gledatelj vidi pokret umjesto sličica.

„Na temelju raznih tehnika koje se koriste pri nastanku animiranog filma, možemo ga podijeliti na crtane filmove, kolažne, lutkarske, na filmove s predmetima, na filmove koji nastaju tehnikom pikselizacije, na animirane filmove koji nastaju izravnim crtanjem ili nekim drugim intervencijama na filmsku vrpцу, primjerice grebanjem olovkom, bez uporabe filmske

¹⁶Preuzeto sa:<http://mediji.hr/kako-djeci-objasniti-teoriju-filma-filmski-rodovi-i-dokumentarni-film>,27.04.2015.

kamere, o filmovima plastelinske animacije ili animacije gline, o filmovima računalne animacije i drugima.,¹⁷

Postoji i podjela animiranih filmova na one animirane filmove koji prenose stvarni svijet u svijet crteža, dok drugi stvaraju svoj vlastiti svijet počevši od likova do prostora. Kao primjer navodim Vukotićev *Surogat (1961.)* u kojem je glavni lik trokutasti debeljko. Grubo rečeno postoje dva temeljna stila, onaj klasični "diznijevski" u kojem postoji sličnost sa svijetom i moderni animacijski stil koji je kod svakog autora specifičan i nema sličnosti sa stvarnim životom. Svaki autor ima svoj stil po kojemu je prepoznatljiv, a takav film zovemo autorski animirani film. Zagrebačka škola crtanog filma ima značajnu ulogu za hrvatsku kinematografiju što se tiče stilske prepoznatljivosti.

Postoji podijeljeno mišljenje kada je riječ o animiranom filmu. Jedni smatraju kako bi animirani film trebao spadati u novu kategoriju umjetnosti, osme umjetnost, dok drugi govore kako je animirani film spoj likovne i filmske umjetnosti. Činjenično gledajući, animirani film je upravo spoj tih dviju umjetnosti jer sadrži elemente i jednoga i drugoga. Od likovne umjetnosti je preuzeo liniju, boju, plohu, a od filma je preuzeo kadar, zvuk, montažu, kut snimanja. Ne mogu se sa sigurnošću opredijeliti na jednu stranu i kompletno isključiti drugu, dapače, smatram da se oba mišljenja nadopunjuju jer uzevši u obzir da je animirani film spoj dviju umjetnosti on zasigurno stvara jednu posve novu granu umjetnosti.

Ono što mogu sa sigurnošću potvrditi jest da djeca vole animirani film. Kao svjedočanstvo ovoj izjavi iznosim doživljaje i razmišljanja drugog razreda iz OŠ "Centar" iz Pule, na čijem sam satu obrade animiranog filma *Putovanje plavog lonca (1983.)* autora Mate Lovrića prisustvovala. Film je propisan nastavnim planom i programom. Učenici su pokazali veliku zainteresiranost čim se spomenula radnja "gledanja filma". Aktivno su pratili animirani crtani film koji pripovijeda zgrade odbačenog lonca, koji na kraju šest i pol minutnog animiranog filma pronade svoje mjesto kao posuda za cvijeće.

Po iskustvu njihove učiteljice, motivacija je presudna za njihovo zanimanje za filmsko djelo. Učenici su vrlo brzo došli do pouke koje je ovo djelo prenosilo a to je da su i stare stvari iskoristive, te da treba naučiti reciklirati. Doživljaji koje su učenici izrazili bili su pozitivni. Kritički osvrti na odgledani film su bili razni, bazirajući se prvenstveno na likove, glazbu, priču i pouku filma. Mia je rekla kako su joj se najviše svidjele boje i glazba, no negodovala je što u filmu nije bilo razgovora. Jan je izrazio pozitivan stav u pogledu nepostojeće verbalne

¹⁷ Preuzeto sa: <http://mediji.hr/kako-djeci-objasniti-teoriju-filma-animirani-film/>, 27.04.2015.

komunikacije te je rekao da mu se i glazba veoma sviđela. Većina učenika se složila sa Miom, rekavši kako radije gledaju filmove gdje postoji "govor". Na pitanje o dužini filmskog djela, te vole li više kratkometražna ili dugometražna filmska ostvarenja većina učenika je odgovorila kako preferiraju dugometražne filmove jer ih smatraju zanimljivijima, a oni kojima se kratkometražni filmovi više sviđaju argumentirali su to na način da ne vole provoditi dugo vremena ispred televizora, te stoga više vole "kratke crtiće".

Primijetila sam kako dobro barataju znanjem o animiranom, crtanom filmu i imaju aktivnu filmsku komunikaciju, no ono što im nedostaje je spoznaja filma kao umjetnosti i njegova valorizacija kao takvog.

4.2. Značajke dječjeg filma

Dječji film posjeduje specifična obilježja, među koja bi izdvojila tri najznačajnija: fabulu, likove i publiku.

Svaki film priča svoju priču koju zovemo i fabula. Možemo zaključiti kako je filmska priča temelj filma. Od filmske priče sve započinje. Priča je usko povezana sa likovima, sukobima među likovima, radnjom i ambijentom. Dobra filmska priča morala bi imati jedinstvenu nit pripovijedanja u kojoj se mora poštovati uzročno – posljedični slijed, mora biti uvjerljiva, zanimljiva, dinamična, pregledna, napeta te mora sadržavati dramaturšku strukturu i sukob. (Mikić, 2001.)

„Pravi dječji film ima čvrstu fabulu kako bi dijete u svakom trenutku znalo što se događa, a kako bi zadovoljio emocionalne potrebe djece, film mora zadržati jasnoću i djetetu ponuditi puno dinamike, zanimljivu radnju koja nema složeno oblikovane likove u kojima su protagonisti djeca i odrasli.“ (Težak, 1990:20)

Djeca bi zasigurno bila sposobna pratiti i složenije istaknutu fabulu, no prema Turkoviću upravo osobine jednostavne fabule imaju izravnu, nezamjenjivu spoznajnu ulogu u razdoblju najintenzivnijeg intelektualnog sazrijevanja čovjekovog bića.“ (1988:29) Jednostavnom fabulom ćemo učiniti film razumljivim onoj dječjoj dobi kojoj je i namijenjen prilagodivši se tako djetetovu načinu razmišljanja.

Ako obratimo pozornost na djetetov razvoj uvidjeti ćemo kako u određenim razdobljima pokazuje dominantna obilježja koja su karakteristična za taj period i upravo ga to razlikuje od ostalih razdoblja u razvoju. „U razdoblju od sedme do negdje šesnaeste godine djeca intenzivno stvaraju simbolske generalizacijske sheme, tzv. “spoznajne mape“ pomoću kojih uspijevaju na jednostavan, intelektualno pregledan i lako zapamtljiv način interpretirati golemo mnoštvo iskustvenih činjenica s kojima se sreću u životu i s kojima postoji vjerojatnost da će se sresti.“ (Turković, 1988:29) Turković zaključuje kako upravo fabula ima tu funkciju: „funkciju cjelovite hijerarhijske organizacije iskustvenih pojedinosti obuhvaćenih filmom.“ (1988:29)

Kako bi fabula održala svoju funkciju, ne smije se zanemariti jasnoća u filmu. Velika uloga leži u uporabi filmskih izražajnih sredstava koje će dijete moći razumjeti, a isto tako se izbjegava korištenje simbola koji su djetetu nedostupni (kao primjer navela bih uporaba boje kao simbola). Veoma je važno da je djetetu jasno značenje svakog kadra u filmu. Osnovni uvjet za dječji film je razumijevanje svakog kadra, jer postoji opasnost da dijete neće razumjeti to što gleda ili da će ono što vidi protumačiti na sebi svojstven način.

Ali to ne znači da dječji filmovi moraju biti samo zabavni, lagani i banalni. Dijete treba postupno privikavati na složeniji kadar, složenije radnje, likove, na kraju krajeva složenije filmove, na način da se dijete poučava o filmskoj umjetnosti, ali i medijima općenito. Tu veliku ulogu možemo pripisati učiteljima u školi i/ili roditeljima ali dio zasluge treba zasigurno dati i režiseru.

Djetetu možemo dati i film koji neće u potpunosti razumjeti, možda će ga shvatiti samo na razini fabule, što ne znači da ga neće prihvatiti, jer djeca, katkad sasvim spontano osjećaju filmsku retoriku. Tako npr. dijete vjerojatno u teoriji neće znati što je unutarnji monolog, ali kada čuje riječi lika koji je u kadru i koji ne otvara usta u tom trenutku, ono će to pravilno shvatiti kao njegova razmišljanja.

Djeca najlakše prihvaćaju ono što najmanje odstupa od stvarnosti, za njihov um stvari su onakve kakve izgledaju, kako zvuče i kako se kreću. A sa druge strane vole krajnosti, sklona su spektakularnim scenama. Ono što im unosi najviše zbrke su mali pomaci od realnosti, koji su im nezanimljivi.

Dakle, dječji film mora biti stilski jednostavan, razumljiv i zabavan, a ono što se kod takvih djela podrazumijeva je sretan završetak sa moralnom poukom. Bezvremenske vrijednosti koje

prikazuje dječji film prenose se svim generacijama, a njegova primarna uloga je promicanje univerzalnih moralnih vrijednosti kao što su hrabrost, marljivost, prijateljstvo, dobrota, istinoljubivost.

Za dječji film je karakteristično da su djeca glavni glumci, a kao odgovor na pitanje zašto je to tako, Turković obrazlaže: „Kod djece postoji intenzivna radoznalost o postupcima druge djece. Stoji činjenica da vršnjaci često imaju jači utjecaj na razvoj djeteta od samih roditelja ili odraslih kojima je dijete okruženo, a razlog je u tome jer jedno dijete služi kao mjerilo ostvarivosti određenih vještina i oblika ponašanja drugoj djeci. Zato, kada u filmu učestvuju dječji likovi, onda sve djeluje pristupačnije dječjem gledaocu.“ (1988:30)

Lik je nositelj radnje i najznačajniji element u razumijevanju filma. Svojim ponašanjem i djelovanjem priopćava gledatelju autorove ideje i poruke. Lik u dječjem filmu sudjeluje u tvorbi čitavog filma znatno više nego što je to slučaj u filmovima za odrasle. Postoji razlika kako dijete doživljava film u odnosu kako to odrasli čovjek čini. Dijete, dok gleda film vrlo se lako poistovjećuje sa likom. Sa njim kreće u avanture, spašavanja, u otkrivanje novih svjetova dijeleći tako njegovu sudbinu. Lik je taj koji upija većinu djetetove pažnje, te mu je teško distancirati se od lika, dok je odraslima taj proces mnogo lakši.

Likove u filmu možemo podijeliti na glavne i sporedne. O glavnom liku ćemo puno više saznati nego o sporednom ali usprkos toj činjenici, svaki lik možemo pojedinačno portretirati bilo izvana ili iznutra i isto tako možemo odrediti odnose među likovima.

Prilikom stvaranja dječjih filmova vodi se računa o tome kakve karaktere djeca mogu prihvatiti i kako će oni djelovati na djecu. Taj utjecaj može biti pozitivan ali i negativan. I zbog toga je bitno kako će lik biti formiran. Da bi se izbjegle identifikacije djece sa likovima koji loše utječu ili koji bi mogli loše utjecati na njih, grade se likovi koje je poželjno da postanu dječji idoli. Dječji likovi, bez iznimaka, pobjeđuju sve nevolje koje odrasli stvaraju, nadmudruju negativce kao što to radi Hlapić, s lakoćom rješavaju kriminalističke slučajeve poput Koka, spašavaju mlinove koji su zbog nesloge odraslih nefunkcionalni, oslobađaju vlak zatrpan u snijegu uz pomoć zajedništva, sa optimizmom i uvjerenjem kako je sve moguće.

„Dječji se lik nerijetko ostvaruje u kolektivu u kojem postoji snažna hijerarhija a organiziran je oko iznimnog pojedinca kao vođe. Likovi se ocrtavaju s obzirom na funkciju u grupi, tj. u kontrastnom odnosu s ostatkom družine temeljem karakternih ili fizičkih osobitosti (netko je

najmlađi, najjači, najviši, kukavica, lijenčina itd.). Sve je podređeno kolektivu, a odmetanje od zajednice ne nosi ništa dobra.“¹⁸

U svakom dječjem filmu naići ćemo i na stereotipe koje možemo podijeliti po rodovima (djevojčice i dječaci): djevojčice su pasivni likovi, boležljive, brbljave, površne, sklone su zakomplicirati situaciju ili upropastiti plan. Na drugoj strani imamo dječake koji se odlikuju buntovnošću, hrabrošću, suprotstavljaju se autoritetima bez straha, imaju jasne ciljeve, emancipirani su.

Što se tiče odnosa između djece i odraslih, djeca su pozitivci, inteligentni su, inovativni, zreli, dok su odrasli predstavljeni kao negativci, ograničeni i opterećeni pravilima i normama. Djeca se bore protiv nepravde, dok su odrasli nerazumni. U takvim borbama, dječji junaci uspijevaju pobijediti zlo uz pomoć svojih prijatelja, ostale djece ili životinja. Mada svugdje možemo naići na iznimke, pa tako i u ovome kontekstu, tu i tamo se pojavi i koja odrasla osoba koja je na strani djece, puna razumijevanja i mudrih savjeta. I u dječjem svijetu postoje likovi koji su škrti, sebični ili zavidni ali na kraju se i oni promijene, vidjevši da su pogriješili odluče se popraviti.

U pravilu, likovi u dječjim filmovima su stereotipi, predstavljaju određenu društvenu skupinu ili su karakternog tipa. Odgovor na pitanje zašto je to tako leži u načinu na koji odrasli gledaju djecu. Odrasli smatraju kako sva djeca reaguju na jedan, univerzalan način. Upravo iz te pretpostavke karakteri u dječjim filmovima postaju stereotipi. Takav način razmišljanja dovodi do ograničavanja razvoja mašte i intelekta djece, a to nikako nije poželjno.

Svaki pojedinac, bez obzira na godine, drugačije reagira pred ekranom, pa tako i djeca. Bilo bi poželjno pronaći pravu mjeru u stvaranju dječjih junaka. Stvoriti takve karaktere koji neće biti stereotipi, ali koji će biti prihvatljivi djeci i ne previše udaljeni od njihovih očekivanja. Karaktere u koje će se dijete moći ugledati, bez loših posljedica, ali koji neće biti šablonski i neće umanjivati vrijednost filma. (Težak, 1990.)

Dječji film namijenjen je posebnoj publici – djeci, ali mogu ga gledati i odrasli. Često, upravo dječja publika biva zaboravljena po tome pitanju jer postoji uvriježeno mišljenje kako su baš djeca nezahvalna publika, što je po mom mišljenju netočno, dapače smatram da je upravo suprotno. Dječji um je neiskvaren, ono dobro će nagraditi a ono što ne spada u tu kategoriju zasigurno će dobiti njihovu iskrenu kritiku. Razlog zbog kojeg će u dječjem filmu

¹⁸ Preuzeto sa: <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf#page=42>, 27.03.2015.

uživati djeca leži u njegovoj jednostavnosti, brzom ritmu, živopisnim likovima, obilju avanture, intrigantnim svjetovima i onim što je neizostavno – sretan završetak, dok će stariji uživati u sjećanju na njihovo djetinjstvo i emocije koje im isti taj film nudi.

4.3. Funkcija dječjeg filma

Danas film, kao umjetnost, ima kulturnu, estetsku, idejnu i odgojnu ulogu, ali unatoč tomu on nema odgovarajuće mjesto u obrazovanju mladih. To je velika šteta za sve učitelje jer je neizrecivo mnogo mogućnosti koje nam film pruža i koje samo treba prepoznati te zatim znati iskoristiti. (Mikić, 2001:208)

Iako živimo u svijetu gdje su mediji naša svakidašnjica i gdje su djeca nogometnu loptu zamijenila televizijom, smatram kako premalo prostora posvećujemo medijskoj kulturi a time i filmskoj umjetnosti u školstvu i izvan njega. Odgoj za film je i više nego potreban. Tu veliku ulogu bi trebalo dati osobi koja je stručnjak na tom području, kao što glazbeni odgoj predaje osoba koja je za to osposobljena. Učitelji imaju veliku zadaću ali i odgovornost, ponajprije stručno educirati sebe kako bi mogli i svoje učenike naučiti valorizirati film. A to bi bilo najbolje započeti u "startu", od njihovih prvih gledateljskih iskustava, jer uživati u umjetnosti i diviti se onome što čovjek stvori također se mora (na)učiti.

Djeca vole film jer im nudi mogućnost istraživanja i upoznavanja svijeta odraslih koji ih privlači ali koji im je još uvijek nedostupan. Uz film, mogu proživjeti nove situacije u kojima se još nisu našli u stvarnom životu, a prednost toga je što mogu vidjeti kako će netko drugi reagirati te na taj način dijete može učiti. Dječji filmovi često preuzimaju situacije iz života koje su djeci bliske, tako da dijete može i preispitati svoje postupke, uvidjeti gdje je pogriješilo ili pak shvatiti kako je dobro reagiralo u danoj situaciji na temelju odluka lika iz filma te posljedica koje ga očekuju ili nagrade za korektno ponašanje.

Film nudi djetetu avanturu u koju kreće sa likovima iz filma i na taj način zadovoljava svoju maštu a da pri tome ne mora prolaziti opasne situacije u stvarnom životu. Krenuti će tako uz pomoć filma sa malim Hlapićem na put gdje će se događati svakakve zgrade i nezgode ili će pomagati Koku u detektivskim pustolovinama.

Kada gledamo obrazovnu stranu filma, dijete može mnogo toga naučiti o nekoj stranoj ili vlastitoj zemlji, ljudima, običajima, upoznati neke teorije, ideje, pokrete, religije, povijesne događaje ili legende. Trebalo bi koristiti film u procesu poučavanja, prvenstveno jer je svima dostupan i pristupačan. Ovaj način poučavanja bi mogao biti i najdjelotvorniji upravo zbog njegove razumljivosti. Film je spoj slike i zvuka, spoj vizualnog i auditivnog doživljaja svijeta koji pokriva više od 90% čovjekove percepcije svijeta a time nove informacije mogu lakše doprijeti do čovjeka.

Pokretna slika koju prati zvuk djeluje na osjetila te izaziva emocionalne reakcije. Budući da je djeci uvijek bliža slikovitost od apstrakcije, djeca gledajući pokretne slike od kojih je film sastavljen, vrlo intenzivno doživljavaju filmsku priču i primaju njihovu poruku. Film nudi djetetu obilje emocija koje su mu od velike važnosti. Razvija empatiju i bolje razumijevanje postupaka drugih ljudi preko likova u filmu. Ono što će ih privući na filmu su vedrina, humor, akcija i neobične, nesvakidašnje situacije, mnoštvo specijalnih učinaka, filmski trikovi te sama filmska tehnika i postupak stvaranja filma.

„Gledanjem filmova dijete potpuno nesvjesno razvija i određene misaone sposobnosti kao što su percepciju ili opažanje, koncentraciju i vizualnu memoriju. Osim toga razvija i ostale oblike mišljenja: apstrakciju, indukciju, dedukciju, sintezu i analizu, oblikovanje mašte te širenje skale emocija.“ (Mikić, 2001: 209)

Film utječe na oblikovanje ukusa te odgojih i etičkih osobina svake, a posebno mlade ličnosti.

4.4. Dječja recepcija filma

Dijete postupno počinje shvaćati što se zbiva na filmskoj vrpici. Isprva nije sigurno što to gleda i vidi, dali je to mašta ili stvarnost, može li se to uistinu i dogoditi, no uskoro će početi sami povezivati i pronalaziti odgovore na sva ta pitanja. Ako se prisjetimo prvih dana kinematografije i reakcije koju su gledatelji imali vidjevši da vlak juri prema njima, iako je to bila samo iluzija na filmskom platnu, možda ćemo bolje shvatiti dječje viđenje filma.

Put do potpunog razumijevanja filma i filmske priče je dug, stoga treba krenuti od onih jednostavnijih primjeraka ka složenijim gdje će dijete razvijati i postupno povećati svoje

receptijske mogućnosti. Da bi odgajatelji i učitelji djeci mogli pomoći u tumačenju filma, morali bi prvo dobro poznavati njihov intelektualno – emocionalni razvoj i razvoj receptijskih mogućnosti te ih usmjeravati u toj aktivnosti.

Razvoj djeteta dijeli se u tri razvojne faze. Tu spadaju rano djetinjstvo (od rođenja do 3. godine), predškolska dob (od 3. do 7. godine) i školska dob (od 7. do 17. godine), i svaka od njih nosi svoje karakteristike.

„U ranom djetinjstvu, prvoj fazi svoga razvoja djeca još nisu zainteresirana za film, a niti su ga sposobna pratiti. Njih može privući kretanje na ekranu i šarenilo boja, ali samo za kratko vrijeme, jer još ne mogu dugo usmjeriti pažnju na jednu stvar. Tako uočavaju samo pojedine detalje.“ (Težak, 1990:15)

Djeca predškolske dobi su sposobna pratiti kraće filmove, mogu shvatiti cjelinu a ne detalje. Ako film nije primjeren njihovoj dobi ona neće razumjeti cijeli film, ali to im neće smetati u daljnjem praćenju. Film im obogaćuje osjećajnost i maštu te ih potiče na stvaralaštvo u igri i crtanju. Dijete u toj dobi zanimaju samo predmeti koji se kreću. Djeca pamte samo one prizore koji su bliski njihovoj psihi. Dokazano je kako je doživljaj filma u ovoj dobi najintenzivniji. (Težak, 2002.)

Mikić u knjizi „Film u nastavi medijske kulture“ najviše zanimanja pridaje djeci školske dobi i njihovom odnosu prema filmu kojeg je detaljno opisao po dobnim stupnjevima:

Djeca starosti od 7-9 godina razumiju jednostavne filmove u kojima nema komplicirane montaže. Zanimaju ih zgode koje film priča. Ono što vide u filmu doživljavaju kao istinu, bez utjecaja na stvarni život. Najveći interes poklanjaju bajkovitim pričama. Doživljaj filma upotpunjuju crtanjem, modeliranjem, obnovom prizora kroz igru.

Djeca starosti 10-12 godina počinju logički razmišljati, raste zanimanje za vanjski svijet na koji gledaju objektivno. U ovom razdoblju djeca razumiju više kretanje kamere, zanimaju se za filmsko stvaranje, opčinjeni su slikama i fotografijom. Povećan je interes za akcijske filmove, filmove o svakidašnjem životu i dalekim krajevima. U ovoj dobi još uvijek ne gledaju na film kao sredstvo komuniciranja ili izražavanja.

Djeca starosti od 13-15 godina više nemaju teškoća sa razumijevanjem filmskog jezika, ali moramo biti svjesni kako se aktivno gledanje filma postiže postepeno. Film doživljavaju kao djelo filmske ekipe. Dijete vanjski svijet počinje subjektivnije prosuđivati, ali je još uvijek

vezano za konkretno. Javlja se identifikacija sa izabranim likom, a za ovo razdoblje karakterističan je kult filmskih glumaca. Razvija se kritičnost, dive se junačkim djelima glavnih junaka, dive se kvalitetama ličnosti, tehnici. U ovoj dobi jača interes za pustolovne filmove.

U razdoblju 16-18 godina starosti mladež aktivno gleda film, shvaća umjetničke vrijednosti. Mladež ove dobi se prije svega zanima za unutarnji život, probleme, ideale, život odraslih, teme o ljubavi, braku, socijalnom životu. Kada gledaju film upravo te stvari nalaze se u centru njihove pozornosti. Nastupa bolje razumijevanje izražajnih mogućnosti i stvarno estetsko vrednovanje filma. Mladež ove dobi ima jaku želju za kritiziranjem koja je još uvijek dosta subjektivna. (2001.)

Svaki čovjek film doživljava na svojevrsan način. Bitnu ulogu u tom procesu imaju znanja i iskustva koje posjeduje. Ono što čovjek gleda odabire na temelju zanimanja za određene teme. U odabiru svakako sudjeluje i stav koji prema tim temama čovjek zauzme. Tako će primjerice jedan sportaš radije pogledati rukometnu utakmicu nego dokumentarac o morskim algama, osim ako njegovo zanimanje o algama nije veće nego njegovo zanimanje prema sportu. Ono što svaki čovjek mora proći kada su u pitanju odrastanje i doživljavanje filma su četiri procesa u koje ubrajamo: participaciju, identifikaciju, distanciranje i projiciranje.

4.4.1. Participacija

U ovom procesu djeca mlađe dobi, dok gledaju film uslijed misaonih i emocionalnih procesa, dodaju sebe kao novi lik u priči. Tako postaje protagonist filma. To pokazuju na način da imitiraju pokrete likova, iskazivanjem emocija i vlastitim izjavama. Zbog još neizgrađene ličnosti nema procesa poistovjećivanja s likom iz filma. Dijete se postepeno uživljava u film, upoznaje mjesto i vrijeme radnje, likove, njihove postupke i radnju koja se odigrava u samom filmu. Kad se upozna sa situacijom na ekranu, postaje i sam dio toga. Što su sadržaj filma i protagonisti u filmu bliži njegovom psihičkom razvoju, dijete se predanije unosi u radnju. U suprotnom se participacija prekida ili je vrlo mala. Dijete to prikazuje nezainteresiranošću, ignoriranjem ekrana, razgovorom, premještanjem, zadirkivanjem i sličnim aktivnostima. (Mikić, 2001.)

Proces participacije uključuje proces identifikacije s protagonistom u filmu. Igrani film posjeduje osobite mogućnosti kojima gledatelju sugerira proces identifikacije prvenstveno uz pomoć snimateljske kamere, koja je dio radnje.

4.4.2. Identifikacija

Ovaj proces je karakterističan za nešto kasniju dob. Dijete se raduje, smije, strepi i žalosti zajedno sa glavnim junakom. Identifikacija je proširivanje unutarnjeg života gledaoca te zadovoljavanje težnje za doživljavanjem, što je karakteristično za djecu. Identifikacijom upoznaju sebe, a tu nalaze i povod za uspoređivanjem sa drugim ličnostima, opomenu ili opravdanje za svoje želje, misli i postupke.

Identifikacijom, djeca intenzivnije emocionalno doživljavaju događaje na ekranu. Dok gledaju film, djeca ne plaču samo iz suosjećanja prema sudionicima u filmu koji proživljavaju neku tragediju, već i zbog toga što i sami sudjeluju u tome. Ponekad može doći i do negativne identifikacije gdje se dijete poistovjećuje s negativnim likom. Do toga može doći zbog vješte režije, sugestije roditelja, glumca ili scenarista. Isto tako, takvo poistovjećivanje dolazi iz dječje potrebe za divljenjem i poštovanjem od ostale djece ili potrebe za pažnjom. Kako do toga ne bi došlo djeci ne treba zabranjivati nego ih usmjeravati i učiti o filmskoj kulturi. (Mikić, 2001.)

Identifikacija ima odgojno značenje jer putem nje dijete usvaja etičke i ideološke vrijednosti, isto tako omogućuje djetetu da suosjeća sa drugima te tako razvija i moralne vrijednosti kao što su dobrotu, plemenitost, poštenje, disciplina.

4.4.3. Distanciranje

Distanciranje je karakteristično za djecu stariju od dvanaest godina, a nastupa kada gledatelj ne može pronaći opravdanje niti razumije postupke koje junak u filmu poduzima te se distancira od negativnog i svoje simpatije uglavnom poklanja plemenitom, dobrom i poštenom junaku. Radi se o misaonom i emocionalnom procesu. Gledatelj više ne želi sudjelovati, te se odupire svemu što se filmom sugerira (npr. iako film može pokušati opravdati ubijanje i nasilje u ratu, gledatelj to ne mora prihvatiti) i ne prihvaća njegovu ideju. (Mikić, 2001.)

Distanciranje se pojavljuje u tri oblika:

- distanciranje prema određenim junacima
- distanciranje prema junaku ili prema junacima s kojima se gledatelji identificiraju i
- distanciranje prema junacima ili idejama u pogledanom filmu.

4.4.4. Projiciranje

Do ovog procesa dolazi tijekom odrastanja, u nešto kasnijoj dobi. Ovaj proces je jedan od čimbenika koji utječe na dječje razumijevanje filmskog djela. Gledatelj će pokušati ono što je vidio na filmu na neki način učiniti korisnim i prenijeti u svoj život. Nastojat će riješiti problem koji ga muči. Kod nekih pojedinaca ovaj proces može izostati. (Mikić, 2001.)

5. HRVATSKI DJEČJI FILM

Današnji filmovi su prepuni specijalnih efekata, nadograđuju se različitim kompjuterskim tehnikama, no to nije garancija za uspješan film. Mnogi od nas prisjećaju se kulturnih filmova uz koje smo odrasli, kako ja tako i moji vršnjaci a i oni prije mene, pa čak i generacije koje su došle poslije. Niti jedan specijalni efekt ne može zamijeniti radost koju pruža film pogledan u djetinjstvu i koji je ostao u nama do dana današnjeg budeći onaj istinski osjećaj sreće, jer sama pomisao na njega stavlja osmijeh na naša lica. To je ta magija filma gledana iz dječje perspektive, jer možda se i ne radi o krajnje priznatom ili svjetski poznatom filmu ali gledano iz dječjeg kuta, sve poprima neku novu dimenziju.

Odlučila sam izdvojiti nezaobilazne i nezaboravne klasike domaće kinematografije koji su obilježili moje djetinjstvo, djetinjstvo mojih roditelja a i uvjerenam sam kako i danas imaju publiku koja ih voli, obožava i gleda sa istim žarom sa kojim sam ih i ja gledala, a koje i dandanas rado pogledam.

Filmovi koje sam odabrala spadaju u razdoblje između 1950-ih godina pa sve do 2014. godine. Neki su nastali u doba Jugoslavije, neki su nastali u doba samostalne države Hrvatske, no razlog zbog kojeg sam se odlučila upravo za te filmove najviše leži u emotivnoj vezanosti upravo sa odabranim djelima. Pokušala sam izabrati one koji su ostali u mom sjećanju i za koje smatram da imaju važnu ulogu u povijesti Hrvatske dječje kinematografije. Kako bi film mogla svrstati u tu kategoriju, osim emotivne razine bazirala sam se na tome da je film nastao na području Hrvatske u koju sam uvrstila filmove koji su nastali od stranih autora na području Hrvatske te u produkciji hrvatskih izdavačkih kompanija kao i rad hrvatskih autora na filmovima koji su producirani u zemljama bivše Jugoslavije.

5.1. Počeci razvoja kinematografije u Hrvatskoj

Razvoj kinematografije u Hrvatskoj započinje u listopadu 1896. godine kada je održana prva filmska projekcija u dvorani "Kola" (današnja Akademija dramske umjetnosti), što dokazuje da je Hrvatska pratila svjetski trend što se tiče prikazivanja filmova. Problem se pojavio u proizvodnji filmova i tu smo bili u zaostatku za svijetom. Razlog tomu je prvenstveno bilo slabo gospodarstvo, nerazvijeno tržište i nedostatak filmske kulture.

Kada se pojavio film u Hrvatskoj ona je bila pod vlašću Austro - Ugarske Monarhije. Primorski dio Hrvatske pripadao je austrijskoj polovici dok je kontinentalni dio bio pod ugarskim vodstvom, a to se osjećalo i u filmskom životu. Tada nijemi filmovi imali su talijanske, njemačke ili hrvatske natpise, ovisno u kojoj su regiji prikazivani.

Prva kinodvorana u Hrvatskoj otvorena je 1906. godine u Zagrebu. Te iste godine osnovana je kinodvorana u Puli, a samo godinu dana kasnije i u Splitu, Zadru i Dubrovniku. Interes publike koji se javio za filmom stvorile su putujuće predstave kako u svijetu tako i u Hrvatskoj.

Produksijska povijest hrvatske kinematografije započinje sa Josipom Hallom koji snima dokumentarac o gradu Zagrebu, zatim reportažu o Plitvičkim jezerima i sinjskim alkarima. Ovom imenu pridružiti ću i ime SPLICANA Josipa Karamana. Poznat kao poduzetan čovjek, snimao je dokumentarne filmove koji su tematikom bili vezani za lokalna događanja i politiku.

1917. godine osnovano je prvo filmsko poduzeće – Croatia. Do kraja 1918. godine snimila je sedam filmova koji su bili ekranizacije kazališnih djela. Osnivači ovog filmskog poduzeća su Hamilkar Bošković i Julij Bergman. Filmovi su se uglavnom snimali kako bi zabavili narod.

Završetkom I. Svjetskog rata i raspada Austro – Ugarske, pred kraj 1919. godine stvorena je Kraljevina SHS (prva Kraljevina Jugoslavija). Centar filmskog života smješten je u Zagrebu. Iste godine osniva se novo filmsko poduzeće pod nazivom "Jugoslavija film" koji živi do 1926. godine. Kako je oduvijek postojala potreba za školovanim glumcima otvara se i škola za kinematografsku glumu u veljači 1922. godine.

Važno mjesto u ovom razdoblju, što se tiče filmske produkcije, dobiva Škola narodnog zdravlja. Snimila je 165 filmova za obrazovanje gledatelja o pravilnoj higijeni. Hrvatski

filmaši su počeli koristiti film u obrazovne svrhe od najranijih dana. Ponajprije za promicanje zdravlja u selima jer su shvatili da filmska slika ima veliku moć u prijenosu informacija.

Drugi svjetski rat i stvaranje Nezavisne Države Hrvatske daju novu ulogu filma koji se koristi u propagandne svrhe radi njegove manipulativne moći. Ograničena je sloboda redateljskog izražavanja. 1942. godine otvoren je Hrvatski Slikopis. Njegov najveći "proizvod" je film *Lisinski (1944.)*, redatelja Oktavijana Miletića. Riječ je o prvom hrvatskom cjelovečernjem igranom, zvučnom, filmu. Film je bio produkcijski kvalitetan sa zreloom režijom što je značilo da su i hrvatski filmaši dosegli profesionalnu zrelost. U Zagrebu je otvoreno novo filmsko poduzeće Jadran film 1946. godine.

5.1.1. 1950 – e godine

Redatelj koji je obilježilo 50-e godine i početak kinematografije namijenjene djeci bio je Branko Bauer. Iako je danas filmska ikona smještena na sam vrh hrvatske kinematografije, nije uvijek pripadao tamo. Branko Bauer, redatelj koji se teško prilagođavao okolini, stvarao je "autorske filmove" u kojima je unosio svoju osobnost, dijelio kritike prema tadašnjem društvu, vladi, politici ali koje nisu uvijek bile dobro prihvaćene od javnosti.

Njegovi prvi dječji filmovi ostvarili su veliku gledanost. *Sinji galeb (1953.)* nastaje prema predlošku knjige *Družina Sinjeg galeba* koju je napisao slovenski pisac Tone Seliškar. U trajanju od 92 minute film prikazuje siromašnu ribarsku djecu koja su odlučila pomoći prijatelju Ivi otplatiti dug svojeg pokojnog oca. Dječaci su tako krenuli brodom, kojeg je mali Ivo dobio od svoga oca, u veliku avanturu. Maštovita priča prikazana je u crno – bijeloj tehnici.

Milioni na otoku (1955.) je crno – bijeli igrani film u trajanju od 97 minuta. Pustolovna filmska priča prikazuje tri dječaka koji osvajaju na lutriji veliku količinu novaca sa kojim žele ostvariti svoju životnu želju i otputovati na more. U tajnosti unajme brod, no za to ipak saznaju kriminalci koji im pokušavaju oteti novac.

Bauer je režirao i televizijsku seriju *Salaš u Malom Ritu (1975.)* iz koje nastaju dva filma sa ratnom tematikom i djecom u glavnim ulogama: *Zimovanje u Jakobsfeldu (1975.)* i *Salaš u Malom Ritu (1976.)*.

Nikola Tanhofer režira film *Klempo* (1958.), koji je jedan od prvih hrvatskih filmova u boji. Ono što je zanimljivo u ovom filmu osim boje, jesu i snimke iz zraka, često iz perspektive pilota koji izvodi zračne akrobacije. Radnja filma se odvija u zraku iznad Bledskog jezera i slovenskih Alpi.

1958. nastaje i film *Veliko putovanje* u režiji Ivana Hetricha. Igrani, crno – bijeli film u trajanju od 65 minuta prati bijeg dvojice učenika koji su krenuli na put u Ameriku, no kako im poznavanje zemljopisa nije bila jača strana, završili su u Rijeci gdje su se ukrcali na brod koji ide prema otoku Rabu.

Branko Majer je režirao dva crno – bijela filma za djecu slične tematike: filmska priča *U našeg Marina* (1958.) koji traje 46 minuta, govori o pustolovinama jednog dječjeg orkestra i njihovog učitelja, dok u kratkometražnom filmu *Takva pjesma sve osvaja* (1958.) gdje se radnja vrti oko jednog školskog zbora kojeg pojedini profesori žele ukinuti jer misle da učenicima remeti učenje.

1959. godine režira i film *Jurnjava za motorom* koji je nastao prema istoimenoj pripovijesti Slavka Kolar, koji piše i scenarij za film. Priča o dogodovštinama dječaka Macana koji inače živi na selu, ali prilikom jednog posjeta rodbini u Zagreb sjedne na motor kojim je bio opčinjen. Kako je stalno pipkao po gumbima na motoru, uspio ga je upaliti. I tu kreće avantura, jer dječak Macan ne zna upravljati motorom. Filmovi su nastali u produkciji Zora filma koja izdaje i srednjemetražni crno – bijeli dječji film *Piko* (1959.) redatelja Srećka Weyganda. Priča o dječaku Piku i njegovim prezaposlenim roditeljima. Dječak Piko, kojemu nedostaje roditeljska nježnost bježi od kuće i nađe se na ulicama grada.

Kada govorimo o pedesetim godinama govorimo o klasičnom razdoblju hrvatske kinematografije. U ovom razdoblju osnovan je Pulski festival, točnije 1954. godine. Nastao je na inicijativu Marijana Rotara kao spoj kulturnog i filmskog života.

5.1.2. 1960 – e godine

U šezdesetim godinama se pojavljuje modernizam koji je zahtijevao dozu individualnosti, pa se tako pojavljuju i autorske kritike tj. "autorski filmovi" u kojima redatelji imaju veću slobodu izražavanja.

Kada govorimo o dječjim filmovima u Hrvatskoj možemo reći da su oni uvijek bili dobro prihvaćeni kod mladih, a osvojena filmska priznanja svjedoče i o njihovoj kvaliteti. Fedor Škubonja režira srednjemetražni film *Izgubljena olovka* (1960.). „Film je osvojio "Zlatnog lava" i "Srebrnu Minervu" u Veneciji 1961., "Srebrni hrastov list" i nagradu "Brončani konj" u La Plati, a 1966. godine u Cannesu dobiva još laskavije priznanje: proglašen je jednim od deset najboljih dječjih filmova svih vremena.“¹⁹

Slika 1. Izgubljena olovka (1960.)

Film je nastao u produkciji Zora filma koji prikazuje kako je nekad bilo izgubiti običnu olovku. Cijela potraga za olovkom je dokumentirana u trajanju od 47 minuta. Scenaristica je Stanislava Borisavljević, a o glazbi je vodio računa Miro Belamarić. Sniman je u predjelima istočne Bosne, sa dva profesionalna glumca i mnogobrojne seoske djece.

Izgubljena olovka je priča o dječaku Diki koji je lažno optužen za krađu olovke. Iako su ga svi odbacili, on je odlučan u tome da sazna istinu. Zanimljivo je kako je glavna tema filma jedna

¹⁹ Preuzeto sa: <http://www.filmski-programi.hr/film.php?id=1113>, 22.03.2015.

izgubljena olovka, a sa druge strane i nezamislivo da se danas odvija ista takva potraga za olovkom. Možda su nekada bile istaknutije male stvari, male vrijednosti, ali danas više ne vrijede takva pravila. Sasvim je normalno da djeca nekada i danas nisu ista, no smatram da bi i današnjoj djeci trebalo skrenuti pozornost upravo na te male stvari. Ovaj film bi bio i više nego koristan po tom pitanju.

Prema nastavnom planu i programu za predmet hrvatski jezik, film *Izgubljena olovka* uvršten je na popis filmova za treći razred osnovne škole. U razgovoru sa učiteljicom Natašom iz OŠ Centar u Puli saznala sam da su njezini učenici bili oduševljeni ovim filmom. Nije im smetalo što je film crno bijeli, pažljivo su pratili radnju i uživali su u svakoj minuti. Na kraju su zaključili kako im ne bi bilo mrsko živjeti u vremenu kada je jedna mala olovka značila jako puno.

Još jedno ostvarenje Fedora Škubonje *Veliko suđenje (1961.)* je napravljeno u crno – bijeloj tehnici. Zanimljiva i jednostavna radnja filma pripovijeda o djeca iz velikog gradskog dvorišta koja su odlučila suditi mačku Berniju jer je pojeo kanarinca. Nakon sudskog procesa, mačak je osuđen na dva dana strogog mirovanja u krletci pojedenog kanarinca. U produkciji Zora filma ovaj dugometražni film biva slabije prihvaćen od publike, a ovo je ujedno i Škubonjin zadnji dječji film.

„U prvoj polovici šezdesetih među dječjim filmovima dominiraju partizanski filmovi (primjerice *Opasni put (1963.)*) da bi se u drugoj polovici pojavili urbani, ideologijom neopterećeni filmovi (primjerice *Sedmi kontinent (1966.)* oskarovca Dušana Vukotića.)“²⁰ *Sedmi kontinent* traje 84 minute. Igrani film u boji prikazuje skupinu djece koja otkriva novi kontinent gdje nema odraslih i na kojemu su dobrodošla sva djeca svijeta bez obzira na rasu. Film je dobitnik nagrade "Jelen" na Pulskom festivalu, 1967. godine osvaja zlatnu medalju u Trstu, te nagradu za najbolju režiju u San Antoniu 1969. godine.

1961. godine nastaje cjelovečernji igrani film *Igre na skelama* u produkciji Zora filma. U trajanju od 100 minuta u crno – bijeloj tehnici film se bavi karakterističnim problemima mladih. Glavni junak Saša, je dječak koji ne ovisi o nikome i kojemu je ljubav strani pojam. No sve se promijeni na dan njegove mature kada Bojana, cura u koju je zaljubljen padne sa

²⁰ Preuzeto sa: <http://pazisnimase.com/pusti-me-zvacu-decu-top-lista-najboljih-djecjih-filmova-nastalih-na-ovim-prostorima/>, 04.04.2015.

građevinskih skela. Film kojeg je režirao Srećko Weygand nije stekao naklonost publike, koja se pokazala nezainteresirana za takvu tematiku.

Mate Relja režira dugometražni film *Opasni put* (1963.) o djeci koja bježe iz logora za vrijeme II. Svjetskog rata, koji je osvojio i nagradu Zlatni lav za dječji film u Veneciji.

Važno mjesto u povijesti hrvatske kinematografije pripada i crtanom filmu koji je osvojio nagradu Oskar za najbolji crtani film – *Surogat* (1961.), autora Dušana Vukotića. Osim toga, *Surogat* je osvajao i druge nagrade na raznim međunarodnim festivalima pa je danas film sa najviše osvojenih nagrada u Hrvatskoj. *Surogat* je crtani film namijenjen odraslima. U trajanju od 10 minuta pripovijeda o trokutastom liku koji što god da mu zatreba, bilo da se radi o stvarima kao pecaljka do živog bića kao djevojka, jednostavno - napuše. Lakoćom kojom su stvari stvorene, na kraju istom tom lakoćom i nestanu. Radnja je smještena na plaži. Ozbiljna tematika praćena glazbom kritizira tadašnji svijetu (ali vrlo dobro bi se uklopila i u današnje vrijeme) u kojemu se sve veću važnost pridaje materijalnom.

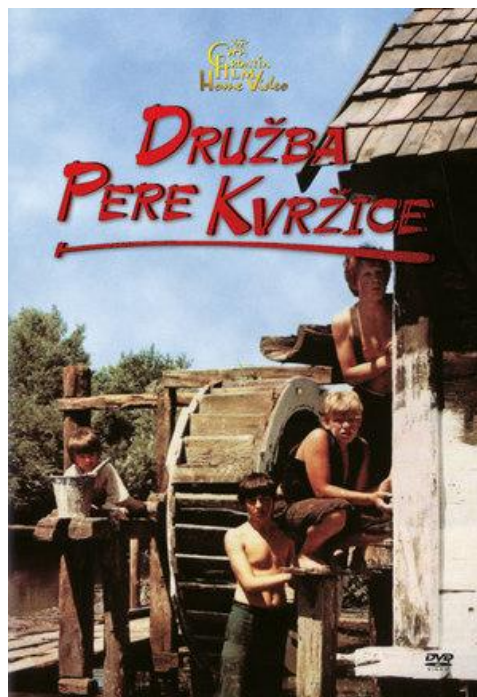
Značajno mjesto pripada i seriji animiranih filmova o profesoru Baltazaru čiji su autori Grgić, Zaninović i Kolar. *Profesor Baltazar* se snimao u razdoblju od 1967. – 1978. godine gdje je nastalo 59 epizoda. Ovo je najdugovječnija i u svijetu najpoznatija serija domaće kinematografije. Profesor Baltazar je znanstvenik koji rješava probleme sugrađana u Baltazar - gradu, svojim izumima do kojih dođe uz pomoć mašte. Domišljati djedica je poznat i u svijetu po svom šeširu i ubrzanom hodu u smjeru lijevo – desno kad se pokušava dosjetiti novog izuma.

5.1.3. 1970 – e godine

Sedamdesete su zlatno doba jugoslavenskog dječjeg filma. Najviše dječjih filmova nastaje upravo u ovom razdoblju. Jedan od zapaženijih redatelja je Vladimir Tadej. Od svojih ukupno osam igranih filmova snimio je čak četiri dječja filma: ekranizaciju klasičnog romana Mate Lovraka *Družba Pere Kvržice* (1970.), *Hajdučka vremena* (1977.), *Tajna starog tavana iz* (1984.) i sažetak tv-serije *Kanjon opasnih igara* (1998.).

Družba Pere Kvržice je hrvatski dugometražni film redatelja i scenarista Vladimira Tadeja u trajanju od 96 minuta, nastao prema romanu Mate Lovraka. Snimatelj je Frano Vodopivec, montažom se pozabavila Radojka Tanhofer, a glazbu je u svoje ruke preuzeo Živan Cvitković.

Film prikazuje djecu u igri, u školi, u obitelji i u mnogobrojnim pustolovinama, pa ga možemo svrstati u žanr pustolovnih filmova. Pero Kvržica je bistar i snalažljiv dječak. Zajedno sa svojim školskim prijateljima želi preurediti staru napuštenu vodenicu na kraju sela. Ta je vodenica prestala raditi radi nesloge seljaka pa su dječaci odlučili raditi u tajnosti. Kako bi spriječio da vodenica opet proradi, vlasnik parnog mlina je odlučio podmititi seljake, no družba Pere Kvržice, uz pomoć učitelja uspije osposobiti mlin. Nakon mnogih radnih dana i uzbudljivih događaja mlin je u funkciji i takav je vraćen seljacima.

Slika 2.: Družba Pere Kvržice (1970.)

Družba Pere Kvržice je zabavan film koji poručuje svim gledateljima koliku moć posjeduje sloga. Snimljen u boji u produkciji "Croatia filma" uspješno je prikazivan u zapadnoj Europi, Japanu i SAD-u.

U razdoblju sedamdesetih snimljen je jedan od najmotivnijih i najgledanijih filmova u povijesti hrvatske kinematografije *Vuk samotnjak* redatelja Obrada Gluševića iz 1972.

godine. Film je ostvario nekoliko prestižnih nagrada sa uglednih međunarodnih festivala. Generacije djece uživale su gledajući ovo remek - djelo kod nas ali i u svijetu.

Igrani film u boji, producirala je produkcijska kuća "Jadran film" čiji je scenarij u suradnji sa redateljem Obradom Gluščevićem napisao i Stjepan Perović. U 83 minute ispričana je priča o dječaku Ranku koji je na ličkim planinama pronašao psa, njemačkog ovčara imenom "Hund". Pas je zbog duge samoće postao nepovjerljiv prema ljudima, no dječak je uspio uspostaviti prijateljski odnos sa njime. Potajice ga je hranio, a pas mu je spasio život tako što ga je obranio od vuka. Međutim, ljudi su ga zamijenili za vuka-samotnjaka koji ubija njihove ovce, te su povelili hajku na njega. No ipak, dječak Ranko je uspio spasiti psa i osigurao sretan završetak i ovome filmskom ostvarenju. Ono što je zanimljivo je odnos između psa koji na neki način predstavlja divljinu i dječaka Ranka kojeg možemo poistovjetiti sa pitomošću, te dvije suprotnosti su na kraju rezultirale jednim divnim prijateljstvom između čovjeka i psa koji u ovom kontekstu predstavlja divljinu.

Slika 3. Vuk samotnjak (1972.)

U ovom popularnom hrvatskom i jugoslavenskom dječjem filmu učestvovali su kao snimatelj Nenad Jovičić, scenograf Dušan Brajić dok se montažom bavila Lida Braniš-Bobinac, a glazbu je aranžirao Bojan Adamič.

Ovaj film je proslavio Slavka Štimca, koji je kasnije ostvario niz iznimnih uloga i postao jedan od poznatijih glumaca u povijesti hrvatskog dječjeg filma. *Vuk samotnjak* je film koji može svojom dubinom i emotivnošću i odrasle gledatelje natjerati da zaplaču.

Na Pulskom festivalu *Vuk samotnjak* nagrađen je "Velikom srebrnom arenom" za drugi najbolji film, a dobio je i nagradu publike "Jelen". Ostale nagrade: Niš 73' - Nagrada "Doma pionira" Slavku Štimcu, Hihon 72' - Nagrada "Jovellanos" Nacionalnog centra dječjeg i omladinskog filma, Nagrada kinematografskih pisaca, Teheran 72' – "Zlatni delfin" za najbolji igrani film, Bruxelles 80' - Nagrada "Chauett".²¹

Još jedno izvrsno ostvarenje redatelja Obrada Glušćevića koje je nastalo je film *Kapetan Mikula Mali* (1974.). Film je doživio kino-distribuciju u 34 zemlje, od Velike Britanije do Nikaragve. Snimatelj je bio Nenad Jovičić, u ulozi scenarista se javlja sam redatelj Obrad Glušćević. Za glazbu je zadužen Nikica Kalogjera, dok se montažom bavi Lida Braniš - Bobanac, a scenografijom Tatjana Frankol.

Slika 4. Kapetan Mikula Mali (1974.)

Radnja *Kapetana Mikule Malog* odvija se na lokaciji koja je vrlo poželjna za dječje pustolovine - Jadransko more. Nakon talijanske kapitulacije, njemačke jedinice se iskrcavaju na dalmatinskoj obali. Mnogi stanovnici su tada potražili utočište na otoku Visu koji je bio partizanski teritorij. U tom preseljenju sudjelovali su i kapetan Mikula i njegov unuk Mikula

²¹ Preuzeto sa:http://www.filmski-programi.hr/baza_film.php?id=230, 28.03.2015.

Mali. No morali su stati na otoku kojeg su zauzeli Nijemci, kako bi promijenili pokvareni motor brodice. Mikula Veliki zatražio je pomoć od mještana, ali su ga uhvatili Nijemci. Njegov unuk Mikula zajedno sa djecom sa brodice se mora snalaziti u opasnoj situaciji. Film traje 95 minuta. Gledatelj suosjeća sa tom djecom, divi se njihovoj domišljatosti i snalažljivosti.

Godine 1976. nastaje i ekranizacija romana klasične dječje literature Mate Lovraka *Vlak u snijegu*. Neizbježno je spomenuti Arsena Dedića i pjesmu "Kad se male ruke slože", koja se urezala u naše pamćenje i srca već onaj prvi put kad smo ju čuli. Film je dočarao razdoblje tridesetih godina, sa izvrsnim interpretacijama djece glumaca. Ocijenjen je kao jedan od najpoznatijih i najgledanijih hrvatskih dječjih filmova svih vremena, pogotovo ako se uzmu u obzir brojni naraštaji školske djece kojima je ova pustolovina njihovih hrabrih i snalažljivih vršnjaka ostala u trajnom sjećanju.

Slika 5. Vlak u snijegu (1976.)

*“Proljetno sunce, kiša il' zima, uvijek nas na tim stazama ima,
tu već i vrapci poznaju nas, pjevaju s nama krava i pas. Dobro jutro preko polja ili brijegom,
kud nas volja, srce pozna svaki kut.”²²*

Ovo su riječi još jedne nezaboravne pjesme Arsena Dedića koja je ostala u srcima mnogih kao himna zadrugara. Kako i film tako i pjesma govori o slozi, zadrugarstvu, ljubavi i snazi prijateljstva. Meni, jedan od najdražih hrvatskih filmova svih vremena.

„Film je premijerno prikazan u Bjelovaru 1976. godine. Iste godine prikazan je i na Šibenskom dječjem festivalu i na Filmskom festivalu u Puli gdje je osvojio nagradu publike "Jelen". Te je godine, po prvi puta u povijesti, publika dodijelila nagradu dječjem filmu. Pod produkcijom Croatia filma prikazan je i u inozemstvu u oko 30 država.”²³

Vlak u snijegu traje 81 minutu. Režiser je Mate Relja, snimatelj Ivica Rajković, montažerka Blaženka Jenčik a scenografija je prepuštena Želimiru Zagotti. Ovaj film je ujedno i posljednje ostvarenje, što se tiče igranih filmova, velikog Mate Relje. I nakon mnogo godina ovaj film je i dalje zabavan i zanimljiv ali ima i onu obrazovnu vrijednost koja ga krasi.

5.1.4. 1980 – e godine

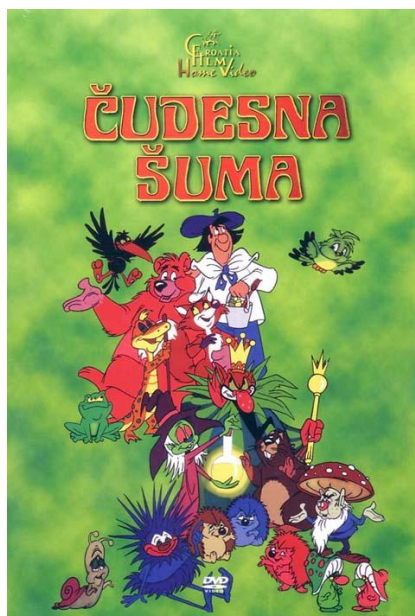
Iz osamdesetih, moram spomenuti hrvatsku televizijsku seriju za djecu *Jelenko (1980.)*, redatelja Obrada Gluščevića koju je producirala Televizija Zagreb između 1980. i 1981. godine. *Jelenko* je serija od trinaest polusatnih epizoda. Radnja serije smještena je u planinske predjele i govori o grupi djece koja spašavaju lane nakon što ono ostane bez majke koju ubije lovokradica, o dječjoj požrtvovnosti da ga zaštite, o dječjim nestašlucima, o prvim ljubavima. Ovo je jedna od onih serija koja i nakon tridesetak godina budi dijete u nama.

Tajna starog tavana (1984.) je igrani film Vladimira Tadeja. Što se tiče produkcije, nije imao dobre komentare, iako je priča bila dobro osmišljena. Dva dječaka za vrijeme školskih praznika, pronalaze na tavanu kuće u kojoj ljetuju čudni izum za kojeg će se zainteresirati međunarodni špijuni. Film nastaje u koprodukciji Zora filma i jedne češke produkcijske kuće.

²² Preuzeto sa: <http://www.pjesmicezadjecu.com/filmovi-serije-emisije/dobro-jutro-tekst-i-video.html>, 22.04.2015.

²³ Preuzeto sa: <http://depo.ba/clanak/63623/10-jugoslavenskih-djecijih-filmova-za-dugo-sjecanje>, 01.12.2014.

Trajanje ovog filma u boji iznosi 101 minutu, što ga svrstava u dugometražne filmove. Poznato ime koje se pojavljuje u ovom filmu je Arsen Dedić koji je bio zadužen za glazbu.

Slika 6. Čudesna šuma (1986.)

Milan Blažeković je u suradnji sa Vladom Hreljanovićem u trajanju od 85 minuta realizirao prvi hrvatski dugometražni crtani film *Čudesna šuma* (1986.) koja se temelji na knjizi Sunčane Škrinjarić "Kaktus bajke". Film je sjajno primljen na domaćem terenu, a uspješno je prenesen i na kazališne daske.

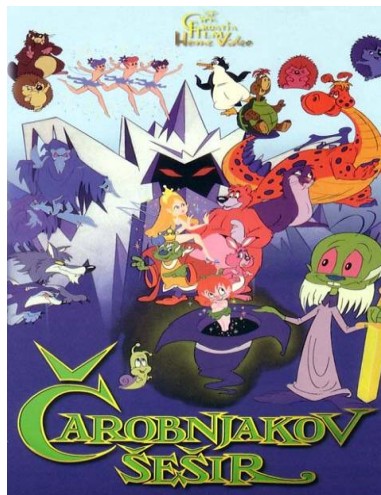
Jednog toplog dana usred šume, ispod čarobnoga hrasta zaspao je slikar Paleta. Kad se probudio, shvatio je kako je od hrasta dobio dar da se može sporazumjeti sa životinjama i da kistom može stvarati čarolije. Čarobnom šumom vladao je zao car Kaktus kojeg zabrinjava slikarev dolazak jer će kako kaže proročanstvo, čovjek dokrajčiti vlast kaktusa. Zato je poslao dvorskog čarobnjaka Štapića da dovede slikara. Štapić se ipak okreće protiv cara Kaktusa i pridružuje se slikaru i njegovoj družini koja ga sakriva. Kad je car Kaktus shvatio da ga je Štapić izdao odluči uništiti šumu pod uvjetom da se slikar ne preda. No slikara spašava njegov čarobni kist, a caru Kaktusu propadaju svi planovi. No dešava se još jedan prebrat kada slikar u razgovoru sa životinjama dođe do ideje da je car Kaktus zao jer nikad

nije procvjetao. Družina uspijeva ući u dvorac cara Kaktusa i dati mu čarobni napitak od kojeg procvjeta i postane dobar, a u šumi ponovno zavlada sreća i veselje.²⁴

5.1.5. 1990 – e godine

Devedesete godine su obilježene realizacijama Milana Blažekovića koji pripada drugoj generaciji zagrebačke škole crtanog filma. Hrvatska je kinematografija u svijetu najpoznatija upravo po Zagrebačkoj školi crtanog filma. Najpoznatiji autori uz Milana Blažekovića su i Vatroslav Mimica, Dušan Vukotić te Vlado Kristl. Ono što karakterizira ovu školu su "reducirana animacija, plošni likovi i pozadine te sklonost tzv. globalnoj metafori s naglaskom na otuđenost i dehumanizaciju".²⁵

Ostvarenja Milana Blažekovića sam već spominjala u prijašnjem odlomku gdje sam navela njegov poznati crtani film iz 1986. godine *Čudesnu šumu*, a 1990. godine napravljen je i nastavak *Čarobnjakov šešir*. Oba filma su doživjeli veliku naklonost publike. 1997. godine slijedi ekranizacija klasične priče Ivane Brlić-Mažuranić *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. To je priča o malenom postolarskom šegrtu koji svojom upornošću, snalažljivošću i pozitivnim osobinama uspijeva pobijediti zlo. Redatelj je likove pretvorio u miševe koji su uspjeli doprijeti do mladih gledatelja. Uspjeh ovog crtanog filma je zapažen i u inozemstvu.

Slika 7. Čarobnjakov šešir (1990.)

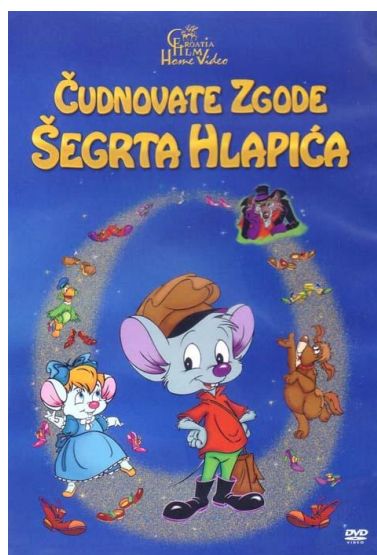
²⁴ Preuzeto sa: <http://mojtv.hr/film/7429/cudesna-suma.aspx>, 01.12.2014.

²⁵ Preuzeto sa: <http://www.culturenet.hr/print.aspx?id=50>, 01.04.2015.

Čarobnjakov šešir (1990.) u trajanju od 75 minuta, doživio je jednak uspjeh kao i *Čudesna šuma*, međutim, zbog spora oko autorskih prava, nije mogao biti plasiran u inozemstvu.

I u ovom nastavku, *Čudesna šuma* je u opasnosti. Iz zemlje Beskrajne zime, zli ledenjaci predvođeni carem Mrazomorom namjeravaju zarobiti sunce. Strašna ledena vojska i vještice Ledenice prijete *Čudesnoj šumi*. Jedina nada koja preostaje stanovnicima šume je hrabri *Štapić*. Zajedno sa svojim prijateljima, *Štapić* kreće u potragu za mačem spasa koji otapa led. Odluče probuditi zmaja Ferdinanda, koji čvrsto spava na dnu vulkana i uz njegovu pomoć kreću u borbu protiv cara Mrazomora. Ali niti zmajev vatreni dah, niti njihova snaga ne mogu otopiti ledenu glazuru *Čarobne šume* i pobijediti cara Mrazomora, koji je uspio staviti i ledeni oklop oko Sunca. *Čarobnjak Štapić* šalje zmaja Ferdinanda da razbije tmurne oblake oko sunca, a on napadne cara. Car Mrazomor je pobijeđen u toj borbi, a pojavile su se i zrake sunca. Život se vratio u sve kutke *Čarobne šume*, ali je mali *čarobnjak* ostao zaleđen. No njega spašava princeza *Sunčica*. Briga o šumi i životima malih i velikih životinja pripada *Sunčici* i *Štapiću* koji su zauvijek živjeli sretno.²⁶

Treće dugometražno crtano ostvarenje Milana Blažekovića iz 1997. godine, nastao prema klasičnoj dječjoj literaturi Ivane Brlić Mažuranić, a meni i najdraže, jesu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*.

Slika 8. *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1997.)

²⁶ Preuzeto sa: http://www.croart.com/cdinfo.php?kataloski_broj=14636, 01.12.2014.

„Hlapić je bio malen kao lakat, veseo kao ptica, hrabar kao Kraljević Marko, mudar kao knjiga, a dobar kao sunce.“- malo je onih koji u ovom opisu neće prepoznati malenog postolarskog šegrta. I bez obzira na to u kolikoj se mjeri mijenjali kulturni i čitateljski trendovi i mode, njegov lik ostaje na povlaštenom mjestu najmlađih čitatelja.²⁷

Ovo je animirani film o malom postolarskom šegrtu koji bježi od svog majstora i kreće na put kako bi činio dobro. U toj mu se avanturi pridružuje i djevojčica Gita. Njihovo je putovanje popraćeno svakojakim zanimljivim zgodama ali i nezgodama. No na kraju nas ipak čeka sretan završetak. Redatelj je Hlapića u ovom filmu pretvorio u malog miša, ali bez obzira bio Hlapić lik razigranog dječaka u našoj mašti dok čitamo o njemu ili mali miš na ekranu, njegova bit je ostala netaknuta, a to je činiti dobro. Producenti su Željko Zima, Zdravko Jerbić i Suzana Kijuk, a scenarij je napisao Pajo Kanižaj, dok je glazbu realizirao Duško Mandić.

Uzevši u obzir da je književni predložak prema kojem je ovaj film napravljen nastao pred više od sto godina i imajući na umu kako su današnja djeca okupirana nekim drukčijim filmovima i temama gdje se sve svodi na neki nerealni svijet i nerealne situacije te puno akcijskih radnji u kojima se pojavljuju superjunaci poput Supermana, Spidermana ili Hulka, dogodovštine jednog postolarskog šegrta koji je natjerao mlade ponovno u kinodvorane moramo smatrati uspjehom hrvatske kinematografije. Jedino oružje koje mali Hlapić ima jesu iskrenost i dobrota, a djeca su oduvijek iskrena i neiskvarena, pa je upravo ovo dobitna kombinacija.

5.1.6. 2000 – ta godina

U 2013. godini obilježila se stota obljetnica objavljivanja romana Ivane Brlić-Mažuranić *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. U toj istoj godini redatelj Silvije Petranović dovršava ekranizaciju tog klasika dječje književnosti. Ovo je druga ekranizacija šegrta Hlapića, ali ovdje je riječ o igranom filmu. Snimatelj filma je Mirko Pivčević, scenograf Ivo Hušnjak, kostimograf Ante Tonči Vladislavić. Montažom se pozabavio Andrija Zafranović, a glazbom Anita Andreis.

²⁷ Preuzeto sa: <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf>, 20.02.2015.

Slika 9. Šegrt Hlapić (2013.)

U prvom vikendu prikazivanja, priču o čudnovatim zgodama vesele družine pogledalo je 21 693 gledatelja čime je film Šegrt Hlapić postao domaći dječji film s najboljim otvaranjem od osamostaljenja Hrvatske te drugi najbolje otvoreni domaći film u istom periodu.²⁸ Snimanje je trajalo dva i pol mjeseca na lokacijama od Zagreba do Osijeka.

Od popularnijih dječjih filmova u Hrvatskoj 2000. godine bio je *Ne daj se, Floki!* (2000.), koji je nastao prema istoimenoj seriji koja je snimljena petnaestak godina ranije, u Jugoslaviji. Film Zorana Tadića iz dječje perspektive govori o prirodi života stanara u jednoj novogradnji u Zagrebu u koju se pokušava useliti jedan pas skitnica. Psu je dosadio lutalački život, te pokušava pronaći svog novog gazdu.

Veliku gledanost ostvario je i film *Duh u močvari* (2006.). Dječji akcijski, kriminalistički film, s ekološkom porukom djelo je redatelja Branka Ištvančića. Film je postigao veliku gledanost u hrvatskim kinima, a prema službenim podacima bio je među deset najgledanijih filmova i drugi film po gledanosti u 2006. godini.

2011. godine Daniel Kušan režira dječji pustolovni film *Koko i duhovi* u trajanju od 95 minuta. Film je ekranizacija popularnog romana Ivana Kušana. Redatelj je odlučio prebaciti vrijeme radnje iz pedesetih u doba sedamdesetih, što je bila izvrsna zamisao.

²⁸ Preuzeto sa: <http://www.mtv.com.hr/vijesti/segrt-hlapić-gledaniji-od-thora>, 21.01.2015.

Zbivanja u filmu prati orkestralna glazba za koju je zaslužan Dinko Appelt. Upravo su ovakvi dinamični dječji filmovi sa napetom radnjom potrebni hrvatskoj kinematografiji kako bi ponovno privukla i zadivila publiku.

Koko i duhovi je dobio i svoj nastavak: film *Zagonetni dječak* (2012.) redatelja Dražena Žarkovića koji je dobio brojne pohvale, pa čak i brojne nagrade od kojih ću istaknuti "Zlatnu Arenu" za kostimografiju na Pula film festivalu, specijalno priznanje žirija na Međunarodnom dječjem filmskom festivalu u Indiji te nagradu na Međunarodnom filmskom festivalu u Njemačkoj u službenoj konkurenciji.

I ovo je djelo ima svoju književnu verziju čiji je autor Ivan Kušan. Scenaristica je Hana Jušić, montažer Slaven Zečević, producentica Ankica Jurić - Tilić, a glazbu ponovno potpisuje Dinko Appelt.

Radnja se temelji na rješavanju nove zagonetke. Koko i njegovi prijatelji pokušavaju otkriti tko je novi učenik čudnog ponašanja koji je tek stigao u njihov razred. Uz cijeli misterij o novom učeniku javljaju se i ljubavne zgode u koje su upleteni junaci.

Glumačka postava je uglavnom ista ona koja je utjelovila Koka i njegove prijatelje iz prijašnjeg filma *Koko i duhovi*. I ovaj detektivski dječji film u trajanju od 88 minuta, rekonstruira sedamdesete prikazujući mlade koji za razliku od današnjih žive bez mobitela i inih tehnologija. Film sa stereotipnim likovima gdje glavne uloge dobivaju dječaci predvođeni znatiželjnim Kokom a djevojčice se pojavljuju kao sporedna uloga i njihova protuteža u kojem nema previše mjesta za odrasle.

No, ni tu nije kraj Koku i njegovim ekraniziranim prijateljima. 2014. godine adaptacije romana Ivana Kušana se nastavljaju. Tako nastaje i treći nastavak filmova o Koku imenom *Ljubav ili smrt*. Ratko Milić poznat kao Koko odrasta. Kako on, tako i njegovi prijatelji. Ovaj nastavak se razlikuje od prethodna dva filma jer se tematika sa detektivskih avantura prebacuje na emotivna stanja glavnih junaka koji pokušavaju shvatiti svijet oko sebe. Dječji avanturistički film u trajanju od 90 minuta govori o ljubavi prema nogometu, muzici, prijateljstvu, izdaji i ljubavnim problemima koji su u prvom planu.

I ovaj nastavak prikazuje razdoblje osamdesetih. Redatelj je Daniel Kušan. Glumačka ekipa je ona ista, osim što su likovi odrasliji i što se pojavljuje par novih uloga. Montažer je Slaven

Zečević, kostimografkinja Emina Kušan, skladatelj Dinko Appelt, producentica Ankica Jurić - Tilić, a za produkciju su zaslužni Kinorama, HRT i Gustav film.

Hrvatska kinematografija ide i korak dalje a to nam potvrđuje i hvalevrijedan projekt kojeg je ostvarilo zagrebačko kino Europa omogućivši projekciju filma *Ljubav ili smrt* uz titlove prilagođene gluhim i nagluhim osobama te prevoditelja znakovnog jezika. Želja ovog projekta je da se senzibilizira javnost za pitanje prilagodbe audiovizualnih sadržaja osoba sa oštećenjima vida i sluha.²⁹

5.2. Analiza filma starije produkcije : Vlak u snijegu

Jedan od najpoznatijih hrvatskih i jugoslavenskih dječjih filmova adaptacija je klasičnog dječjeg romana Mate Lovraka. Redatelj ovog igranog filma je Mate Relja, miljenik hrvatskih filmaša, zabavan u društvu i pouzdan pomoćnik režije. Film je prepoznatljiv i po šarmantnim pjesmama A. Dedića („Kad se mnogo malih složi“, „Dobro jutro“), a za glavnu ulogu dječaka Ljubana izabran je Slavko Štimac, veliko glumačko otkriće. Usprkos težini rada s djecom, u Reljinoj vještoj režiji dječji su glumci iznimno uvjerljivi.

Snimanje je počelo u jesen 1974. Te zime snijega nije bilo, tako da je snimanje moralo čekati narednu zimu, kada je snimanje naposljetku i dovršeno.

Mate Relja je na XII. jugoslavenskom festivalu djeteta u Šibeniku o svom radu sa djecom rekao: “Stekao sam niz iskustava u radu sa djecom, a od njih niti jedno nije stopostotno pouzdano za slijedeći novi film jer i svakom odraslom glumcu treba individualno pristupiti, a kamoli to nećemo djetetu za koje ne vrijede profesionalne norme i forme ponašanja. Rad sa djecom glumcima veoma je sličan radu sa životinjama. U oba slučaja treba poštivati istrajnost u radu, ograničene mogućnosti za duži stvaralački napor, dekoncentraciju, umor i slične manifestacije kojima su podložne i životinje i djeca tokom jednog dana. Najveći uspjeh postignem kada snimanje pretvorim u igrariju, kad djeca nisu uopće svjesna da sudjeluju u jednom teškom i skupom poslu. Djecu se ne može opterećivati zahtjevima što se postavljaju profesionalnim glumcima i drugim izvođačima umjetničkih djela. S djecom ne treba

²⁹ Preuzeto sa: <http://www.cineplexx.hr/movie/koko-3-ljubav-ili-smrt/>, 25.04.2015.

raspravljati o važnosti djela na kojem surađuju, ne treba tražiti poruke i moralke, ne treba djeci davati po mogućnostima unaprijed tekstove da ih onda kvare tate i mame, djecu treba spretno i diskretno navesti na igru i neprimjetno iz njih izvlačiti pojedine rezultate a da ih sama uopće nisu svjesna. U takvom radu dolazi do prirodnosti i spontanosti za kojom težimo, dolazi se do uvjerljivosti kao nužnog preduvjeta da onda prihvatimo i takozvane poruke i svu odgojnu artiljeriju koju utrpavamo u naša djela.“ (Težak, 1990: 34/35)

Slika 10. : Vlak u snijegu (1976.)

Sadržaj: Osnovna škola u Velikom Selu organizirana je na principu zadruge pa je djeci ostavljena sloboda inicijative u mnogim pothvatima. Prednost tog principa dolazi do izražaja na povratku sa školskog izleta iz grada, kad je vlak zahvatila snježna mećava. Bez učitelja koji se razbolio i ostao u gradu, učenici preuzimaju inicijativu i pokušavaju se izbaviti iz teške situacije.

Sastavni dio svakog filma je kadar. Mikić ga u svojoj knjizi "Metodika nastave filma" definira kao „jedna neprekinuta filmska snimka, koja je snimljena jednokratnim djelovanjem kamere.“ (2002:181) Ponajprije u dječjem filmu treba posvetiti pažnju njegovoj duljini. Kadar mora biti dovoljno dug da dijete razumije što se tim kadrom želi prikazati, ali ne i predug da djetetu ne bi bio dosadan. Kratki kadar djeluje na gledateljeve emocije, dok dugi kadar djeluje realističnije.

Odgovarajućim kadrovima stvara se kod djece privlačnost ili odbojnost prema nekom liku, npr. lik koji se javlja u dugim kadrovima koji izazivaju dosadu i sam, djeci postaje dosadan. Veliku ulogu u percepciji ima i sama kompozicija kadra. Želimo li djeci skrenuti pažnju upravo na neki lik, treba iz kadra izbaciti sve suvišno što bi im moglo odvratiti pozornost. „Kod djece je uočena tendencija k simetričnosti i jednostavnosti , pa bi to trebalo poštivati.“ (Težak, 1990:37)

Kako će gledatelj doživjeti nekog lika može se utjecati i pojedinim planovima. Postoje planovi prostora (total, polutotal i daleki total), planovi radnje ili akcije (srednji plan) i planovi lika ili osobe (krupni i detalj plan).

Posebno mjesto pripada krupnom planu koji nam omogućuje da gledamo čovjeka u lice - najvažniji dio ljudskog tijela. Čak i djeca to percipiraju već od najranije dobi kada crtaju ljudske figure sa neproporcionalno velikom glavom. Lik koji se pojavi u krupnom planu vrlo je upečatljiv. Zato se često na početku filma gledatelj upoznaje s likom u krupnom planu, čime se postiže prisnost. Tri glavna lika: Draga, Ljuban i Pero prikazani su na početku filma u krupnom planu kako bi ih gledatelj uočio pa tako i prepoznao, a zatim slijedi detalj nogu iz kojeg vidimo kako su Draga i Ljuban bosu, a Pero obuven, što nam otkriva njegov materijalni položaj.

I kut snimanja ili rakurs nam može otkriti neka svojstva likova. Postoji gornji i donji kut snimanja. Kada se snima sa razine visine ljudskih očiju kažemo da se snima iz gornjeg kuta. Ono što je snimano ispod te razine, dakle ispod razine očiju snima se donjim kutom. Donji kut ocrta osobe na horizontu, pa se pričinja slobodnima, nesputanima u prostoru i tako se stvara doživljaj nadmoćnosti, uzvišenosti ili brutalnosti. Donjim kutom se snimaju nasilnici, nenadmašivi revolveraši ili moralni pobjednici. Gornji kut ima suprotno djelovanje, kada se snima gornjim kutom, doživljavamo snimljenoga inferiornim, slabim, bespomoćnim,

usamljenim, izgubljenim, prepuštenim sudbini. Gornji kut izražava usamljenost i otuđenost, dok donji kut naglašava snagu i moć, jer sve iz tog kuta djeluje uvećano. (Težak, 1990)

Primjer iz filma *Vlak u snijegu* gdje se koristi gornji kut je u kadru gdje Pero vođa dječaka koji su se odvojili od zadruga, stoji u snijegu pred vratima vlaka, a njegovi ga drugovi ne žele pustiti da se popne u vagon zadruga. Pero u tom trenutku doživljava preobražaj i shvaća kako ne može opstati bez kolektiva. Nekoć vrlo samouvjeren, sad nemoćno i molećivo odozdo gleda drugove.

Film *Vlak u snijegu* započinje prikazivanjem mjesta u kojem glavni junaci žive i gdje se odigrava radnja filma uz pomoć totala i srednjeg plana. Oni moraju težiti preglednosti i jasnoći. U filmu nam je prikazan seoski pejzaž u kojem žive djeca, gdje vidimo šume, livade, oranice, stoku na paši, seljanke na polju.

Povezanost između lika i okoline može se ostvariti panoramom. Panoramom se prenosi pozornost sa jednog lika na drugi, pa to može dobiti značajke uspoređivanja, suprotstavljanja, stvaranja bilo kakvog odnosa, napetosti među prikazanim likovima. (Težak, 1990.)

Panorama je u filmu *Vlak u snijegu* upotrijebljena u kadru koji prikazuje djecu Velikog Sela u Zoološkom vrtu koja su se poredala uz rub kaveza za medvjede. Upravo panoramom koja se kreće od lica do lica djece čiji su pogledi usmjereni u životinje. U ovom je slučaju iskorištena horizontalna panorama.

Boja je najrealističnija sastavnica filma, uz pokret i zvuk. Boja je neobično snažno izražajno sredstvo, no izbjegava se simbolika boja koja je za djecu prekomplicirana, ali to ne znači da je ona nebitna. U dječjim se filmovima bojom utječe na raspoloženje djeteta. Tople boje stvaraju osjećaj radosti, potiču na aktivnost, za razliku od hladnih boja koje djeluju umirujuće. Film u boji donosi puno više vizualnih informacija od crno – bijelih filmova.

Upotreba glazbe u filmu ima snažno djelovanje na publiku koja film doživljava prvenstveno emocionalno, a glazba koja prati filmske prizore stvara ugođaj koji prizorima daje snažnu emocionalnu obojenost. Glazba lako može malog gledatelja uzbuditi, razveseliti, razdražiti, rastužiti, stvoriti kod njega osjećaj napetosti, iščekivanja, straha itd. Javlajući se uz likove, glazba upotpunjava dojam i raspoloženje koje likovi moraju ostaviti na gledatelja. Osim toga, glazba može imati i ritmičku ulogu, što je opet važno u dječjim filmovima jer djeca ne podnose monotoniju. U filmu *Vlak u snijegu* glazbena podloga je melodična, ritmična,

jednostavna, lako pamtljiva radi izrazito jednostavnog jezika i što je najbolje od svega prenosi upravo ono što je tema ovog filma – slogu, prijateljstvo i zajedništvo, te na taj način podupire ideju filmske priče. Sviđa se i djeci i odraslima. Melodija odmah "ulazi u uho", a zanimljiv je i instrumentalni dio sa fućkanjem. Djeca u filmu pjevaju pjesme što je još jedan plus uporabi glazbe, jer smatram da tako lakšim putem dopire do gledatelja koji ju poželi isti tren i zapjevati. Na vlastitom primjeru mogu svjedočiti koliko su "zarazne" te pjesme i koliko su dugo ostale u mom sjećanju jer već na prve taktove vraća se sjećanje na njih. Ono što je još uzbudljivije jest da i nakon toliko godina i dalje znam riječi pjesama koje su mali zadrugari pjevali.

U filmu se javlja i popratna glazba koja je dosta neutralna, a takva i treba biti. Upravo nam to govori da se savršeno uklopila u film jer je baš ta karakteristika koju glazbu u filmu čini briljantnom.

Montaža je jedan od najzanimljivijih i najspektakularnijih filmskih postupaka. U dječjim filmovima susrećemo isključivo narativnu i ritmičku montažu. Narativnom se priča fabula, razvijaju događaji i pomaže se djetetu da film sagleda kao jednostavnu cjelinu s određenim značenjem, dok se ritmičkom montažom stvara dinamika kojoj djeca teže. (Težak, 1990.)

Montažom se može lako mijenjati i kronologija prikazivanih događaja. Tako se može odjednom junak vratiti u prošlost ili otići u budućnost, kada se prikazuju zamišljanja i maštanja, a lik se može osvijetliti i iz različitih vremenskih aspekata. (Težak, 1990.) Radnja filma *Vlak u snijegu* počinje u vlaku ukopanom u snježni nanos. Ljuban objašnjava kondukeru zbog čega su Draga, Pero i on posvađani i tada slijedi retrospektivni prikaz svih događaja koji su doveli do te situacije. A to je moguće upravo zahvaljujući montaži.

Montaža omogućava i stvaranje spojeva među kadrovima koji podsjećaju na književne stilske figure: metaforu, kontrast, simbol, sintezu, usporedbu. Za dječje razumijevanje takve kombinacije su prekomplicirane, zato se u dječjim filmovima koriste uglavnom samo usporedbe. Njih djeca vole, pogotovo ako su šaljive. (Težak, 1990.) Primjer takvog montažnog spoja u filmu možemo vidjeti u sceni gdje se djevojčice potuku, za kojim slijedi kadar u kojem se tuku kokoši. U istom filmu imamo prikaz usporedbe gdje djeca u školskoj zadruzi pletu košare, nakon kojeg slijedi prikaz u kojem pauk plete svoju mrežu.

U ekranizaciji filma *Vlak u snijegu* možemo primijetiti razlike između samog filma i romana, kao npr.: u romanu se učiteljeva žena samo spominje u njegovoj poruci koju iz bolnice šalje svojim đacima: „Navratite se mojoj kući i recite gospođi što mi se dogodilo“, - a u filmu se ona javlja kao lik. Ispraća muža na stanicu, dajući mu savjete, i na kraju dolazi pred vlak. U romanu su razrađena samo tri dječja lika, a to su Draga, Ljuban i Pero, a ostali se javljaju kao jedno dijete, jedan dječak, jedna djevojčica. U filmu sva djeca dobivaju imena, a javlja se i jedan komičan tandem: Ivica i Marica. Oboje debeljuškasti, tokom cijelog filma sramežljivo iskazuju simpatije jedno prema drugome. Zajedno se izgube na tržnici, što omogućava uvođenje još jednog lika – policajca koji ih pronalazi. Ivica je u vlaku izabran za ekonomu, pa proslijedi Marici više hrane i slično.

I među likove odraslih ubačen je jedan komičan lik – vlakovođa. Dok djeca ručicama otkopavaju snijeg, on traži rješenje problema u prometnom pravilniku. Paralelnom montažom izmjenjuju se scene djece u snijegu i vlakovođe koji prevrće po pravilniku i gundā: „Evo... nema ništa... Paragraf 281... za slučaj opasnosti povući ručicu... Evo, za povući ima, ali izvući iz snijega nema ništa!“

Prilično značajnu ulogu u filmu ima novinar "Smilja", čija je redakcija pozvala djecu u posjet gradu. U romanu, djecu je pozvao neki liječnik na higijensku izložbu, ali sam liječnik se ne pojavljuje, dok novinar u filmu stalno prati djecu za vrijeme boravka u gradu.

Redatelj nekoliko puta tijekom filma uvodi izravno obraćanje glumaca kameri odnosno gledatelju što zapravo produbljuje odnos između samog glumca i gledatelja jer ga na neki način još dublje uvlači u sudjelovanje u samom filmu, još više produbljuje taj osjećaj involviranosti. Na neki način u tih par sekundi pretvara film u kazališnu pozornicu, jer je baš takva suradnja preuzeta iz kazališta.

Na samom završetku filma nalazi se zanimljiv prizor kojeg sam uočila – nakon što ga djeca često zovu Saperlot, kondukter obraćajući se gledateljima kaže: »Nisam ja Saperlot. Imam ja svoje ime, ja sam Eduard Peročević!«

Iako je film nastao 1976. godine, slikovito dočarava razdoblje tridesetih godina, prikazujući djecu tog vremena i njihov svijet u kojem sva djeca ne proživljavaju bezbrižan život, nego i život malih i velikih briga. No djeca prikazana u igri, u školi, na izletu i u vječnom pokretu izražavaju svestremensku dječju prirodu. Zato je u prvom planu akcija, koja djecu otkriva u

njihovom pravom svjetlu. Ona su radoznala, nestašna, sa svim vrlinama i slabostima tipičnima za njihovu dob.

„Film prikazuje male zadrugare, gradeći ozbiljne i konstruktivne likove koji se pomoću kolektiva u zadruzi brinu za sebe, ali i ostale. U svakom filmu značajno mjesto pripada filmskom liku, koji je prema mišljenju mnogih stručnjaka značajniji od ostalih elemenata.“ (Težak, 1990: 29.) U toj zadruzi posebno se ističu tri lika, to su Pero, Ljuban i Draga. Svakome od njih dodijeljena je uloga jednog prototipa.

Slika 11. : Ljuban, Pero i Marica, Vlak u snijegu (1976.)

Slika 12.: Ljuban, Vlak u snijegu (1976.)

Protagonist Ljuban je prototip vođe koji sve zna i može. Njegove osobine su moralne i pozitivne. Ponaša se kao voditelj i svjestan je prednosti koji donosi život u zadruzi. On je

pozitivni junak. Njegovo je ponašanje usmjereno prema plemenitim ciljevima. Predan je zajednici, zalaže se za nju i opravdava povjerenje svojih prijatelja zadrugara. Tokom cijelog filma ostaje vrlo skroman i jednostavan. Često se doima intelektualno i moralno superiornijim od svojih prijatelja zadrugara.

Ljuban je ozbiljan i pravedan, ponekad djeluje kao roditelj svojim prijateljima, sve probleme rješava bez svade, nije osvetoljubiv. Svojom ozbiljnošću bliži je ponašanju odraslog čovjeka nego djeteta. On je lik skoro pa bez mane.

Slika 13.: Pero, Vlak u snijegu (1976.)

Antagonist Pero nosi sve ružne moralne osobine. On je sebičan, svadljiv, strašljiv, grub, neuredan, podmukao, ljubomorani, tužibaba, umišljen, zavidan. Podmićuje djecu kako bi ostvario svoju želju da postane domaćin zadruge, no kako mu to nije pošlo za rukom, Pero otkriva sve loše strane svoga karaktera. Na sve se načine trudio pokvariti zadrugarstvo. Tijekom cijelog filma naglašene su Perine mane nasuprot Ljubanovih vrlina. Takve suprotnosti naglašavaju jedna drugu.

Pero i Ljuban su dva potpuno suprotna lika. Pomoću njih se gledatelju ilustriraju ideje redatelja. Pomoću njih redatelj prikazuje gledatelju ono što je dobro i ono što je suprotnost tome. Šalje im poruku. Dok sa jedne strane imamo lik Ljubana koji je tokom cijelog filma isti, s druge se strane nalazi lik Pere koji na samom kraju proživljava osobnu promjenu. Mijenja se. Kroz taj pozitivni proces ga je naveo primjer zadruge i zajedništva te na samom kraju i uspjeha. Takvom transformacijom ukazuje se kako je u biti snaga sloge sposobna preoblikovati pojedince.

Slika 14.: Draga, Vlak u snijegu (1976.)

Između dva sukobljena svijeta, Ljubanov i Perin, nalazi se i sredina. U njoj su se našli sporedni likovi. To su likovi ostalih zadrugara koji su ponekad neodlučni, nesigurni, kolebljivi, povodljivi, ali koji shvaćaju kojoj se strani treba prikloniti pa iskazuju i svoje lijepe osobine: marljivost, druželjubivost, spremni su pomoći. U toj sredini je i jedan važan lik. To je djevojčica Draga, koja je i jedna od glavnih likova u filmu. U psihološkom smislu ona ostaje u pozadini, iako je na neki način u središtu zbivanja. Njezin je lik bitno pasivniji od Ljubana i Pere. Svoje nezadovoljstvo zadržava za sebe, nije osvetoljubiva, ali ne oprašta lako. Lik ostaje bez jače karakterizacije između Perinog i Ljubaovog lika.

Likovi odraslih su manje-više statisti nužni radi neke realističnosti pristupa, jer djeca ne žive bez njih u realnom svijetu. Značajniji među njima je lik učitelja koji vrlo vješto potiče i razvija dječju samostalnost i kreativnost. Iako osobno ne vodi zadrugu, on svojim utjecajem na djecu posredno upravlja zadrugom.

Na ponašanje likova veliki utjecaj ima i sredina iz koje oni potječu. Ekonomski položaj obitelji iz kojih djeca potječu bitan je činitelj koji oblikuje dječji karakter. Ljuban je dijete iz siromašne obitelji, a arhetip Pero iz vrlo bogate. Tako se i klasni odnosi prenose na djecu. No zahvaljujući jakoj ljudskosti u dječjem svijetu što se očituje u pomirenju troje malih đaka, i klasni odnosi koji su preuzeti iz svijeta odraslih u dječjem svijetu se ne mogu tako duboko ukorijeniti. Upravo ti odnosi daju kritiku društvu, ali ne samo kritiku već i osuđuju društveni sustav koji rezultira nejednakošću i potiče oholost bogataša. A takva se kritika bez ikakvih sumnji može izreći i današnjem svijetu.

Fabula ovog filma temelji se na istoimenom romanu Mate Lovraka čije je djelo nastalo na istinitoj priči. Roman je bio inspiriran djelovanjem učeničke zadruge koju je sa svojim učenicima osnovao sam pisac. Događaji, dječji likovi i izlet u grad gdje ih je iznenadila

snježna vijavica su preuzete iz istinitih događaja, pa prema tome mogu reći da je i tema filma napravljena na istinitom događaju.

Film stvara u gledatelju osjećaj pravilnosti i mjere. Ravnoteža se gradi na suprotnostima glavnih likova, gdje na jednoj strani vlada dobrota a na drugoj se očituju loše karakteristike dječaka Pere. Ali ono što je bitno za dječji film je da dobro uvijek pobjeđuje.

Jezik koji se koristi u filmu primjeren je za tadašnje podneblje. Rečenice su jednostavne, gramatički pravilno oblikovane i kratke. Možda je za starije gledatelje pomalo i dosadna jezična struktura, ali za dječjeg gledatelja svakako je privlačna, a između ostalog ovakav način izražavanja ima i obrazovnu svrhu jer djecu uči pravilnoj uporabi jezika.

Uspješan film možemo prepoznati po komentarima koje su njegovi gledatelji ostavili. Prema komentarima na koje sam nalazila za ovaj film od strane mladih gledatelja – djece, čiji je sud najiskreniji pa prema tome i najzanimljiviji, definitivno ga možemo svrstati u kategoriju uspješnih dječjih filmskih ostvarenja.

„Film je smiješan i zanimljiv. Posebno smiješno bilo je kada su se djeca igrala vjenčanja.“
Lara, 3. razred

„Najsmješnije je bilo kada je Draga opalila Ljubanu šamar, nakon što je on preplašio djecu koja su sudjelovala u igri vjenčanja.“ Tin, 3. razred

„Zanimljivo mi je kad su dečki preplašili ostalu djecu.“ Tea, 3. razred

„Smiješno je bilo kada su učenici u razredu birali domaćina zadruge. Posebno mi se sviđjelo kako su svi složni i kako su pomogli odraslima pokrenuti vlak koji je bio zaglavljen u snijegu.“ Katarina, 4. razred

„Ljuban je pametan i dobar. Zato je i izabran za vođu zadruge.“ Lorena, 4. razred

„Film je bio dobar. Smiješno je bilo vjenčanje, a tužno kad je učitelj morao otići u bolnicu.“
Ivana, 3. razred

„Pero nije smio natrag u zadrugu i to mi je bilo tužno. Film mi se jako sviđio.“ Marko, 3. razred

„Bilo je zanimljivo kad su djeca čistila snijeg. Kondukter je bio jako smiješan jer je ponavljao jednu riječ više puta u filmu.“ Mila , 3. razred

„Smiješno je bilo kako odrasli nisu mogli proći vlakom kroz snijeg pa su im djeca pomogla.“
Gabrijel, 3. razred

Na kraju su učenici zaključili kako ih je film podsjetio koliko su sloga i prijateljstvo među ljudima važni i da se upornošću i požrtvovnošću može puno postići. A osnovnu ideju filma najbolje su dočarali stihovi pjesme koju su mogli čuti nekoliko puta prilikom gledanja ekranizacije Lovrakovog romana: „Kad se male ruke slože, sve se može, sve se može...“

Za ovaj klasik i njegov uspjeh zasluga djelomično stoji u samoj magiji priče, ali i u vještini kojom je *Vlak u snijegu* napravljen.³⁰

5.3. Analiza filma novije produkcije: Koko i duhovi

Dječji film ima veliku važnost za tu dobnu skupinu. U to sam se uvjerila kada sam prvi put pogledala film *Koko i duhovi* u kinodvorani, okružena djecom školskog uzrasta. To je za njih bio doživljaj. To se dalo zaključiti po njihovim reakcijama i entuzijazmu koji su pokazali, a meni je nekako najdraži bio onaj njihov iskreni dječji smijeh koje su izazvale scene u samom filmu.

Na samom početku odlučila sam iznijeti neke od misli učenika OŠ G. Martinuzzi iz Pule na odgledani film. Alex iz VI. b razreda kaže kako mu se film svidio jer je bio zanimljiv i lijep, a malo i strašan. Kaže i kako mu je bio najljepši film koji je gledao u njegovom životu. I to što je film gledao u kinu sa cijelim razredom bilo je nezaboravno.

Sara iz V. c razreda kaže: „Najviše mi se dojmila scena gdje se lopov (koji je htio ukrasti blago) prerušio u gospodina Vinceka pa su se Koko i gđa Ruža preplašili. Najsmješnija scena je bila ona u kojoj je Božo posudio nožić od Zlatka da bi odrezao jabuku; taj nožić trebao je

³⁰ Komentari učenika preuzeti su sa:
http://www.hdsch.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1124:4-filmska-matineja-vlak-u-snijegu&catid=78:filmske-matineje&Itemid=286, 31.01.2015.

Zlatku da provali bravu sobe u kojoj su on i Božo bili zatočeni. Film D. Kušana je vrlo zabavan i zanimljiv.“

Noela, koja pohađa V.c razred kaže: „Film je bio jako, jako lijep. Tijekom filma osjećala sam uzbuđenje, strah. Meni se najviše sviđjelo kad su pitali Koka kako bi se zvao njegov film o ovoj avanturi, a na ekranu se pojavio naslov *Koko i duhovi*.“³¹

Koko i duhovi je film redatelja Danijela Kušana³². Možemo ga svrstati u kriminalistički, dječji, igrani film u trajanju od 90 minuta. Djelo poznatog hrvatskog redatelja ima odličnu podlogu iza sebe. Film koji je tako dobro prihvatila dječja publika ekranizacija je knjige *Koko i duhovi*, Ivana Kušana.

Koko i duhovi sudjelovao je na mnogobrojnim festivalima kao što su Pula film festival 2011., Motovun film festival, 2011., Festival slovenskega filma u Portorožu, 2011., Chicago International Children's Film Festival, 2011., International Film Festival for Children and Young People, Yerevan, Armenija, 2011., 16. SCHLINGEL International Film Festival for Children and Young Audience, Chemnitz, Njemačka, 2011., International Film Festival Listapad, Minsk, Bjelorusija, 2011., Children's India - International Children Film Festival 2013, Int. Film Festival of Fiji 2012, Suva, Fiji, Festroia International Film Festival 2012, Setubal, Portugal, Brazilian Kids Film Festival 2012, Brazil, Tuzla Film Festival 2012, Tuzla, BiH, Lola Kenya Screen Film 2012, Nairobi, Kenija, International Film Festival NUEAVA MIRADA for Children and Youth 2012, Buenos Aires, Argentina, Seoul International Youth Film Festival 2012, Seul, Južna Koreja, Festival Internacional de Cine para Ninos 2012, Meksiko, Tel Aviv International Children's and Youth Film Festival 2012, Tel Aviv, Izrael, Lancaster Children's Film Festival 2012, Lancaster, Velika Britanija, Minsk IFF Listapad 2011, Minsk, Bjelorusija, Leskovački internacionalni filmski festival 2011, Leskovac, Srbija - službena konkurencija.³³

Film je isto tako dobitnik više nagrada na Pula film festivalu 2011. gdje je osvojio nagradu publike Zlatna vrata Pule, Vjesnikovu nagradu Breza za najboljeg debitanta (Daniel Kušan), Zlatnu Arenu za glazbu (Dinko Appelt), Zlatnu Arenu za montažu (Slaven Zečević),

³¹Komentari učenika preuzeti su sa: <http://www.kinovalli.net/index.php/posebni-programi/fus/filmskerecenije/2uncategorised/75-koko-i-duhovi-recenzije>, 28.05. 2014.

³² Daniel Kušan rođen je 1975.godine, diplomirao je na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Karijeru kao filmski i televizijski redatelj započinje 1998. godine režirajući TV serije, kratkometražne filmove kao i TV film „*Veliko spremanje*“ iz 2003. godine. Također je radio u kazalištu te je objavio nekoliko kratkih priča.

³³ Preuzeto sa: <http://www.kinorama.hr/filmovi/Koko-i-duhovi/19>, 20.01.2015.

te nagradu mladih filmofila za najbolji film, T-Com-ovu nagradu SMS HIT. U Njemačkoj je 2011. godine u službenoj konkurenciji na internacionalnom filmskom festivalu za djecu i mladu publiku - SCHLINGEL, osvojio specijalno priznanje žirija.

Slika 15. : Koko i duhovi (2011.)

Film je nastao u produkciji Kinorame i koprodukcije Hrvatske radiotelevizije. Scenografiju je preuzeo Ivan Veljača, kostimografiju Emina Kušan, a producentica filma je Ankica Jurić Tilić.

Film je jedna od onih umjetnosti koja uvijek izazove neke reakcije kod gledatelja. Par taktova jedne pjesme ili neki banalni rekvizit – sve to može biti dovoljno da gledatelja prenese u neki daleki svijet puno brže nego što su to u stanju učiniti stotine milijuna dolara vrijedni specijalni efekti. Na žalost, danas takvih primjera filmske vještine ima sve manje. Film o *Koku i duhovima*, ekranizacija je jedne od najuspješnijih dječjih knjiga hrvatske književnosti, bila je

bez stotina milijuna vrijednih specijalnih efekata, ali je zato uz pomoć magičnih glazbenih taktova Dinka Appelta učinila ovaj film remek djelom koji budi u gledatelju sve one emocije koje dobar dječji film može pružiti. Iako kvaliteta glume ponekad varira, mladi glumci se uglavnom mogu pohvaliti za izvanredan doprinos filmu, jer ipak oni nisu profesionalni glumci, barem što se tiče dječjih glumaca, ali ponekad to može biti i prednost.

Uz redatelja i scenarista Daniela Kušana, pojavljuje se ime i prezime njegova oca Ivana Kušana, kojemu ovo nije prva ekranizacija njegovih djela. Suradnja dvije generacije Kušanovih se ovdje prikazala kroz zajednički scenarij. U njegovoj filmologiji najpoznatiji je *Čaruga (1991.)*³⁴, ali mogu se pronaći i adaptacije njegovih djela za djecu. Tako je Koko već bio lik u TV-seriji *Ljubav ili smrt*³⁵.

Ono što je ipak najzanimljivije kod *Koka i duhova* jest nastojanje da se napravi film i za današnju djecu, ali i za njihove roditelje koji su roman na temelju kojeg je film nastao pročitali prije više od dvadesetak godina. Radnja je tako smještena u Zagreb 1980-ih.

Radnja započinje kada se naslovni junak – dječak Ratko Milić, poznat po nadimku Koko – zajedno sa obitelji preselio iz rodnog mjesta Zeleni vrh u Zagreb. Obitelj se uselila u stan koji je pripadao škrtom starcu Vinceku, za kojeg se smatra da je mrtav. Njegov jedini trag je slika na zidu. Kokov novi prijatelj Zlatko je uvjeren kako je ugledao Vincekov duh, a kada ga jedne noći ugleda i Koko, njih dvojica odluče razriješiti misterij. U međuvremenu Kokov novi dom postane predmetom neobičnih događaja, ali i zanimanja nekih sumnjivih ljudi. Koko, njegovi prijatelji, sestra Marica i pas Car upuštaju se u opasnu avanturu, dok su roditelji zabrinuti događajima koji su ih zatekli. U raspletu ove detektivske priče saznajemo postoje li duhovi i tko to želi otjerati Koka i njegovu obitelj.

„U strukturi filma značajno mjesto pripada filmskom liku, a prema mišljenju mnogih stručnjaka lik je značajniji od ostalih elemenata jer umjetnost uvijek govori o čovjeku, pa i onda kada djelo svojim sadržajem prikazuje nešto drugo, ono zapravo kroz to "drugo" na indirektan način progovara o čovjeku.“ (Težak, 1990: 29)

³⁴ Čaruga je komedija hrvatskoga pisca, dramatičara i prevoditelja Ivana Kušana. Sjajan i duhovit tekst o razbojniku Čarugi odnosno vjerodostojna tragedija gospodina Jurja Ardonjaka koji zbog ljubavi nevjerne supruge, koja je posredno unajmila lupeškog harambašu Jovu Stanisavljevića zvanog Čaruga, da ga ukine sa života. Komedija u kojoj se vidi neizmijerna zloća nevjerne žene i mnogih drugih, sljepilo pohlepe, pohote i ostalih poroka, kao i sramotan kraj gotovo svih zlikovaca.

³⁵ Ljubav ili smrt je jedan među posljednjim romanima Ivana Kušana o dječaku Koku. Pisan u žanru dječjih kriminalističko-pustolovnih romana, donosi zanimljivu i napetu radnju koja zaokuplja gledateljevu maštu do samoga kraja.

Lik je nositelj radnje, a osim toga on je i najznačajniji element u razumijevanju etičkih, estetskih i idejno-tematskih kvaliteta, kao i smisla cjeline filma. On je utjelovljenje autorovih ideja i poruka, koje su plod njegova pogleda na ljude i život, njegova znanja, njegovih osjećaja, mašte i promatranja. Lik te ideje i poruke priopćava sa ekrana svojim postupcima, iskazima, akcijama, unutarnjim monolozima itd. U daljnjem dijelu svoga rada opisati ću ukratko glavne nositelje radnje ovoga filma.

KOKO (Antonio Parač): Koko je dječak rodom sa Zelenog Vrha. Doselio je u veliki grad radujući se avanturama koje ga ovdje čekaju. Znatizeljan i bistar dvanaestogodišnjak, dovoljno je hrabar da suzbije svoje strahove i dovoljno mudar da riješi veliku zagonetku. U filmu je vidljivo da mu baš i ne idu za rukom teške, nepoznate riječi, ali upravo ga to čini smiješnim.

Slika 16.: Koko, Koko i duhovi (2011.)

ZLATKO (Kristian Bonačić): Ozbiljan i mudar dječak koji voli čitati knjige, za koje je pronašao inventivno skladište: stari frižider. Ponekad je malo previše samouvjeren u svome znanju. U Koku je pronašao pravog prijatelja.

Slika 17.: Zlatko, Koko i duhovi (2011.)

MARICA (Nina Mileta): Kokova sestra je vrlo zaigrana i vesela djevojčica. Voli uređivati kosu, ići u kino i učiti svoga psa raznim trikovima. Hrabra je i bistra što dokazuje kada ju otmu nepoznati ljudi a ona ostavi trag svom bratu kako bi ju lakše pronašao.

Slika 18.: Marica, Koko i duhovi (2011.)

MIKI (Filip Mayer): Kokov susjed, stručnjak za avione od papira, sumnjivo se ponaša, pa su ga njegovi prijatelji isključili iz svojih planova. Tokom filma se mijenja, u njemu prevladaju one dobre strane.

Slika 19.: Miki, Koko i duhovi (2011.)

BOŽO (Ivan Maltarić): Kokov prijatelj sa Zelenog Vrha, beznadan je u nogometu. Dolazi Koku u pomoć kad situacija postane ozbiljna. Usprkos sitnoj građi, pokazuje veliku hrabrost i sposobnost da riješi i najzamršenije zagonetke.

Slika 20.: Božo, Koko i duhovi (2011.)

Tijekom gledanja filma, mladi gledatelji sudjeluju u radnji i poistovjećuju se sa likovima. Oni procjenjuju situaciju i traže rješenje kao i likovi, osjećaju i dijele nevolje i uspjehe, želje i tugu sa likovima. Tumače i doživljavaju likove pomoću vlastite projekcije.

Fabio iz IV. razreda kaže kako mu se film svidio prvenstveno jer su glavni glumci djeca. Fabio ih je okarakterizirao kao hrabre, nesebične i darežljive. Kaže i kako se uplašio Vinceka po noći i kako mu je Koko bio najsmješnji lik u filmu. Što djeca misle o likovima u filmu *Koko i duhovi*:

Davide iz VIII. a razreda otkrio mi je što on misli o likovima i o filmu: “Film *Koko i duhovi* jedan je od najboljih hrvatskih filmova koje sam gledao, ali glumac koji glumi Koka nije mi nimalo nalikovao na Koka iz knjige. Koko je poznat po tome da se češe lijevom rukom iza desnog uha što se u filmu dogodilo samo jedanput. Po meni bi trebao biti stariji tinejdžer i malo viši. U knjizi se svađa s roditeljima jer ga zovu Ratko, a ne Koko. Osim s roditeljima, svađa se i sa sestrom jer je zaljubljena i izlazi s Mikijem. Kokovi osjećaji nakon otmice njegove sestre su jedva bili izraženi. Vrijeme koje provede s Carem (psom) na kiši tražeći sestru, prekratko je, a njegova grižnja savjesti, ljutnja na samog sebe, Mikija, sestru, otmičare i Zlatka nije prikazana. Roditelji, sestra, otmičari, Vincek i Miki odlično su prikazani, ali Zlatko bi trebao, kao i Koko, biti stariji, viši i jači. Zlatkova ljubav prema odgovorima i knjigama, kao i prema otkrivanju i istraživanju se ne vidi.“

Mia iz VIII. a razreda kaže da joj je najdraža uloga Koka jer unatoč mladoj dobi pokazuje da je hrabra, odgovorna i zrela osoba. Koko joj se sviđa jer je društven i simpatičan dječak.

Ioanna iz VIII. a razreda otkrila nam je kako joj se najviše svidjelo kad su prikazivali ponašanje za stolom dviju obitelji: “Kokova obitelj je pričala za stolom, na stolu je stajala hrana i nije bilo pravila da se za stolom ne smije pričati. A obitelj Kokovog prijatelja je imala sasvim drukčiji sustav za stolom: nitko nije smio srkati juhu i važno pravilo je bilo da nitko ne smije pričati za stolom, i nije bilo lonca s hranom na stolu.“³⁶

Djecu kao glavne likove smatram punim pogotkom ako uzmemo u obzir da je ovo prvenstveno dječji film. Oni se, ne poznajući nikakve teorije o glumi, niti imajući nikakva iskustva odlično se nalaze u svojim ulogama. Uvijek djeluju prirodno, nemaju namjeru nešto prikazivati, nego jednostavno zamišljaju da su nešto drugo od onog što zapravo jesu i zamišljaju sebe u nekoj drugoj situaciji, različitoj od one u kojoj se stvarno nalaze. To nije gluma, nego prirodna životna manifestacija mlade svijesti.

³⁶ Komentari učenika preuzeti su sa: <http://www.kinovalli.net/index.php/posebni-programi/fus/filmske-recenzije/2-uncategorised/75-koko-i-duhovi-recenzije>, 28.05.2014.

Film sam pogledala već par puta i mogla bih ga pogledati još koji put. Zanimljiv je i solidno realiziran. Gledajući ga, vratio me u prošlost, vratio me u školske klupe i smatram da nisam jedina kojoj se to dogodilo, pa sudeći po tome mogu reći da je film uspješan jer ga mogu gledati i stariji i djeca, iako smatram da je primjereniji djeci jer starijoj publici, ako izuzmem sentimentalnost treba malo više elemenata u filmu kako bi zadovoljila svoje kriterije za kvalitetnim filmom.

Obožavam filmove koji cijelo vrijeme drže gledatelja u iščekivanju. Upravo je to jedna od karakteristika ovog filma. Pustolovni, detektivski film stvara odličnu kombinaciju. Jedino što mi nedostaje u filmu je humor, te smatram da bi više scena poput nepravilno izgovorenih riječi glavnog junaka bili odlični u ovom dječjem filmu, jer je humor taj koji stvara i produbljuje vezu između filma i gledatelja. Nekako mi se čini kao da nedostaje zaigranosti.

Definitivno jedan od boljih segmenata filma je glazba Dinka Appelta koja me oduševila jer se dobro uklapala u raznim scenama. Dobro izabrana glazba ima veliku ulogu, najviše u trenucima straha u kojima budi veliku napetost u gledatelju. Dinamična je i glasna u pravim trenucima i u pravim scenama gdje dočarava dinamičnost tih scena i stavlja ih na jedan viši nivo. Jedini nedostatak koji bih navela što se glazbene podloge tiče je taj da mi nedostaje dok junaci hodaju tunelima, gdje nije bila previše izražena.

U filmu se snimatelj često koristi tzv. žabljom i ptičjom perspektivom, određeni kutovi snimanja kojima prikazuje dinamičnost filma. U filmu je uočljiv krupni i detalj plan koji prikazuje prestrašene izraze lica, te nas potiču na uočavanje detalja i osjećaje likova. Vrlo je tamno i mračno u većini scena, što mi se baš i ne sviđa, nedostaje mi svjetlosti i boje tokom cijelog filma.

Kostimografija³⁷ i scenografija³⁸ prepune su detalja koji nam ukazuju da je radnja smještena u osamdesete godine. Takva odluka se čini dobrodošlom i rasplamsava scenografsku i

³⁷ Kostimografija je disciplina crtanja i kreiranja kostima za potrebe filma, kazališne predstave i ostalih scenskih umjetnosti.

³⁸ Scenografija dolazi od lat. scaenographia. Skup vizualnih, ukrasnih, oslikanih, trodimenzionalnih ili arhitektonskih elemenata, najviše svjetlosnih efekata, koji određuju prostor glumačkog djelovanja. Filmska scenografija- U filmu kao vizualnoj umjetnosti scenografija predstavlja osobito značajnu izražajnu komponentu. Uključuje sve snimane prostore, za razliku od kazališta, i izbore prirodnih, potpuno neprilagođenih ambijenata, interijernih ili eksterijernih, koji mogu sugestivno dočaravati povijesne, socijalne, etničke značajke okoliša, psihička stanja likova i, najopćenitije, tvoriti ugođaje koji se retorički i značenjski odražavaju na sve razine filmskog djela.

kostimografsku maštu. Međutim, primijetila sam kako se u filmu pojavljuju manji nedostaci kao znakovi i nazivi čuvara reda koje pripada današnjim, a ne ondašnjim vremenima.

5.4. Usporedba odabranih filmova

Ovo poglavlje namijenila sam detaljnijoj analizi tj. usporedbi dvaju filmova pomoću filmskih izražajnih sredstava. Filmove sam opisala u prethodnim poglavljima. Odabrani filmovi, za mene, osobno predstavljaju dva vrhunska hrvatska dječja filma. Riječ je o filmu starije produkcije *Vlak u snijegu* realiziranom 1976. godine i filmu novije produkcije *Koko i duhovi* iz 2007. godine.

Dječji film *Vlak u snijegu* obiluje vrhunskim pripovijedanjem izvrsnog redatelja Mate Relje, vrsnom karakterizacijom likova, odličnim ugođajem i odgojnim vrijednostima zajedništva, što ga svrstava u najzanimljivije hrvatske dječje filmove. Snimljen prema istoimenom književnom djelu Mate Lovraka, film odiše šarmom potvrđujući tako redatelja Mate Relju kao jednog od boljih hrvatskih klasičara. Sa druge strane stoji film *Koko i duhovi* mladog redatelja Daniela Kušana. Ono je ekranizacija romana Ivana Kušana. Pustolovni, kriminalistički igrani film koji gledatelja drži u napetosti i iščekivanju do samoga kraja. Oba filma imaju iza sebe vrhunsku podlogu, dva velikana hrvatske književnosti i dva djela koja su nezaobilazna dječja literatura. Iako su u suštini oba filma nastali za dječju publiku, zbog njihove izvanrednosti mogu ih gledati i starije generacije uživajući u njima.

Razlike koje se javljaju prilikom usporedbe ova dva remek-djela ima mnogo, ali ima i podosta sličnosti koje ih vezuju. Film *Koko i duhovi* je dječji kriminalistički igrani film koji traje 90 minuta, nastao 2007. godine, ali vrijeme radnje koje film prikazuje su osamdesete godine u Zagrebu, za razliku od *Vlaka u snijegu* koji nastaje 1976. godine i u osamdeset minutnom trajanju prikazuje djecu jednog nama dalekog i nesvakidašnjeg vremena. Prikazuje razdoblje tridesetih godina gdje vidimo djevojčice u nošnjama, dječake sa šeširima kakve su nosili naši pradjedovi. Zanimljiv je prikaz dječje igre "Svatova" gdje oni pjevaju i plešu dočaravajući nekadašnje običaje koji su bili moderni u ondašnje vrijeme, vraćajući nas gledatelje tako u vrijeme kojeg danas teško možemo predočiti. No nije samo odjeća ta koja je mladim

gledateljima strana već i način izražavanja i način na koji se djeca odnose sa poštovanjem prema starijima koji je u današnjem svijetu sve više rijetkost.

I film *Koko i duhovi* smješten je u prošlost iako puno moderniju i puno prihvatljiviju današnjoj djeci. Veliku važnost u ovom segmentu pridajem kostimografima i scenografima koji su obavili izvrstan posao, pogotovo u filmu *Koko i duhovi* te prikazali vrijeme osamdesetih skoro bez mane.

U oba filma glavne uloge pripadaju djeci, što je jedna od karakteristika dječjeg filma, no u filmu *Vlak u snijegu* redatelj puno više pažnje posvećuje izgradnji karaktera glavnih likova dok u filmu *Koko i duhovi* više pažnje se pridaje događajima koji film čine uzbudljivim. Time ne želim reći da je film *Vlak u snijegu* ukinut za uzbudljive događaje, jer bi to bila neistina, nego želim istaknuti odličnu karakterizaciju likova u samom filmu. Glavne uloge u filmu *Vlak u snijegu* pripadaju Ljubanu i Peri, dvojica dječaka koja su potpuna suprotnost jedan drugome i zbog toga se na neki način nadopunjuju, njihove različitosti su suprotstavljene i upravo radi toga dolaze do puno većeg izražaja. Sa druge strane u filmu *Koko i duhovi* imamo jednog glavnog junaka, Koka, ali uz njega se pojavljuju i njegovi prijatelji Zlatko, Božo, sestra Marica i Miki koji tijekom filma doživljava preobražaj kao što je u filmu *Vlak u snijegu* preobražaj doživio Pero, samo na puno blaži način. Što se tiče odraslih likova u filmovima više dolaze do izražaja u filmu *Koko i duhovi*.

„Kadar predstavlja temeljnu jedinicu filma, to je neprekinuti vremensko-prostorni niz nekog prizora.“ (Mikić, 2001: 28) Kadrovi koji se javljaju u oba filma su mješavina dugih i kratkih, statičnih i dinamičnih, objektivnih i subjektivnih spojenih u cjelinu koja stvara upravo ono što mi gledamo, krajnji produkt – film. Slaganjem kadrova dobivamo scenu. Ako govorimo o filmskom planu, upotrebljavani su total, polutotal, srednji plan, krupni plan. Kut snimanja ili rakurs uzima u obzir i gornji tzv. ptičja perspektiva i donji rakurs koji još zovemo žablja perspektiva. To dovodi do zaključka da su iskorišteni svi oblici kadrova i filmskih planova.

Zvuk u filmu uz pokret i boju je jedan od elemenata koji upotpunjuje realističnost filma. Pod pojmom zvuka dolaze u obzir govor, glazba i šumovi u samom filmu. Glazba koja se pojavljuje u filmu *Vlak u snijegu* je djelo Arsena Dedića, velikana hrvatske glazbene scene. U filmu su upravo glumci ti koji pjevaju pjesmice, pa bih mogla reći da me pojedine scene podsjećaju upravo na scene iz mjuzikla, što po mome mišljenju dodatno involviraju gledatelja u doživljaj samog filma. Takvu glazbu, gdje je izvor zvuka vidljiv nazivamo prizorna glazba

jer dolazi iz prikazanog izvora, dok glazbu iz filma *Koko i duhovi* možemo svrstati u popratnu glazbu jer je njezin izvor izvan kadra. Glazbena podloga u filmu *Koko i duhovi* je ostvarenje Dinka Appelta koja je svakako pridonijela ugođaju filma, još malo naglasila dinamičnost i svakako uspjela probuditi koju dodatnu emociju kod samog gledatelja. Filmska glazba se komponira isključivo za određeni film, prilagođavajući njezin oblik i duljinu pojedinim sekvencama³⁹ ili kadrovima⁴⁰. Smatram da bi se čovjek koji je svjedok razvoja današnje tehnike i tehnologije teško mogao prilagoditi filmu bez glazbene podloge, jer glazba je danas postala nedjeljiv dio strukture nekog filma.

Govor se u oba filma javlja u obliku monologa i dijaloga, ali je u filmu *Vlak u snijegu* prisutan i govor komentatora. Filmski govor prikazuje govor svakog pojedinog čovjeka, realističan je i svakodnevan i često ne daje prednost književnom govoru već je tu u prednosti kolokvijalni govor tzv. jezik ulice. Međutim, kako se ovdje radi o dječjim filmovima koji imaju i obrazovnu tendenciju, pogotovo u filmu *Vlak u snijegu* javlja se književni govor koji je ilustriran jednostavnim i gramatički točnim rečenicama koje svakako idu u prilog obrazovnoj svrsi filma. Djeca tako jednostavnije prate komunikaciju te uče pravilnijem korištenju književnog govora. U filmu *Koko i duhovi* imamo priliku čuti lokalni govor u razgovoru likova koji se služe dijalektnim frazama. To je prvenstveno vidljivo u uporabi riječi “kaj“.

Boja u filmu u službi je redatelja, snimatelja, kostimografa i scenografa. Boja je nositelj ugođaja, djeluje na gledateljeve emocije, a dokazano je da djeluje i na čovjekov fiziološki sustav. Hladne boje djeluju smirujuće, dok one tople imaju uznemirujući učinak na tijelo. Estetska primjena boje u oba filma dočarava sklad između radnje koja se odigrava i primjene boje, iako po mome mišljenju nedostaje jačina u bojama, djeluju nekako blijedo, no usprkos tome smatram da je uporaba realistična, prilagođena vremenu koje filmovi prikazuju, bez simbolike što isto tako ide u prilog dječjem uzrastu. U pravilu se izbjegava korištenje simbola kada je riječ o dječjim filmovima. Uporaba osvjetljenja u oba filma djeluje realno, prirodno.

Gledajući i analizirajući oba remek djela hrvatskih redatelja dolazim do zaključka da su oba odlična ostvarenja za razdoblje u kojima su nastala. Smatram da kao i sve ostalo tako i film treba ići ruku pod ruku sa novostima koje vrijeme, tehnika i ljudska mašta stvaraju.

³⁹ Sekvenca je dio narativnog filma koja ima zaokruženu narativnu strukturu. Za razliku od scene koja je dio filma u kojem se neprekidno prikazuje tijek određenog prizora unutar istog ambijenta, sekvenci nije nužnost praćenje kontinuiranih zbivanja.

⁴⁰ Kadar je izlagački dio filma u kojem se s pretežno kontinuirane točke gledišta prati filmski prizor.

U prvom pogledu, barem što se tiče tehničke strane smatram da je film *Koko i duhovi* bliži današnjoj djeci, iako bi po sentimentalnom tonalitetu broj jedan između ova dva filma bio zasigurno *Vlak u snijegu*. Ali osim sentimentalnosti koja me veže za taj film, mislim da je nekako primjereniji dječjim svjetonazorima jer je konstruiran upravo onako kako bi dječji film trebao biti, oblikovani likovi, jednostavna priča koja zaokuplja dječje zanimanje od početka do kraja, a uz zabavu koju pruža film, ona neizostavna pouka još nas malo učini boljima nego što jesmo.

6. ZAKLJUČAK

Svaki čovjek tijekom svog života prolazi kroz određene razvojne faze i svaka od njih je značajna za njegov rast i razvoj, bilo duhovni, psihički ili fizički. No, postoji razdoblje u životu za koje se smatra da je najznačajnije u cijelom tom procesu koje nazivamo život, a tu spadaju upravo one prve godine naših života gdje se po prvi put susrećemo s novim stvarima, događajima, ljudima, odnosima, tehnologijom, tehnikom, izumima.

Danas živimo okruženi medijima i tehnologijom koji svakim danom sve više ulaze u naše živote mijenjajući naše stavove, stil života, naše navike, a samim time i kulturu života te je obrazovanje i poučavanje o medijima postalo neizbježno i to od onih najranijih dana.

Film, kao audio – vizualni medij sve je češći suputnik u našim životnim putovanjima. Činjenica jest da današnja djeca imaju pristup svemu, počevši od mobitela, Interneta, televizije do knjige. Vjerojatnost da će današnje dijete prije uzeti knjigu u ruke nego mobitel je ekstremno niska. Tehnologija i novi mediji su dostupni svakome, a najriskantnija kategorija je zasigurno dijete koje još uvijek stvara svoje stavove, navike, razmišljanja o svijetu oko sebe i upravo me ono potaknulo na istraživanje kvalitete hrvatske kinematografije čiji su filmovi namijenjeni djeci.

Osvrnuvši se na povijest hrvatske kinematografije i filmova za djecu uvidjela sam kako je postojao i postoji i dalje veliki potencijal ove umjetnosti. Tome u prilog govore razna međunarodna priznanja, pohvale i nagrade koje su ti filmovi osvajali od onih najranijih početaka. Ono što je još bitnije od samih osvajanja nagrada je i činjenica da je publika oduvijek voljela filmove koji su namijenjene djeci, a njihova gledanost je oduvijek bila visoka. Hrvatska kinematografija je stvorila mnogobrojna, kvalitetna djela koja, iako su nastala pred više od tridesetak godina, i dalje imaju svoju vjernu publiku ubrajajući i djecu ali i starije koji su nekad bili djeca i gledali isti taj film sa istim oduševljenjem sa kojim ga danas gleda njihov sin ili kćerka. Takvih primjera u hrvatskoj kinematografiji ima više, što je s obzirom na razvijenost naše zemlje i ulaganja koja su namijenjena ovoj umjetnosti i više nego zadovoljavajuća.

Filmovi koji su napravljeni za djecu imaju karakteristična obilježja: od djece u glavnim ulogama do univerzalne poruke koju prenose veličajući prijateljstvo, istinoljubivost,

zajedništvo, ljubav na najjednostavniji način kakav samo djeca mogu prenijeti. Emocije koje prenose ti filmovi su od velike važnosti ne samo za djecu već i svakog gledatelja, jer na kraju krajeva svi smo mi na ovaj ili onaj način djeca.

7. LITERATURA

- Anić, Vladimir (1991) Rječnik hrvatskog jezika – Zagreb: Novi Liber
- Galić, Nikica (2007) Filmske vrste i rodovi – Zagreb: AGM
- Galić, Nikica (2010) Uvod u povijest hrvatskog igranog filma – Zagreb: Leykam international
- Malović, Stjepan (2007) Mediji i društvo - Zagreb: Sveučilišna knjižara
- Mikić, Krešimir (2001) Film u nastavi medijske kulture – Zagreb: Educa
- Klaić, Bratoljub (2012) Rječnik stranih riječi – Zagreb: Školska knjiga
- Košir, Manca (1999) Život s medijima – Zagreb: Doron
- Peruško, Zrinjka (2011) Uvod u medije – Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- Peterlić, Ante (1986) Filmska enciklopedija- Zagreb:
- Peterlić, Ante (2000) Osnove teorije filma – Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Peterlić, Ante (2008) Povijest filma: Rano i klasično razdoblje – Zagreb: Hrvatski filmski savez
- Škrabalo, Ivo (1998) 101 godina filma u Hrvatskoj (od 1896. – 1997.) – Zagreb: Nakladni zavod Globus
- Škrabalo, Ivo (2008) Hrvatska filmska povijest ukratko (1896. – 2006.) – Zagreb: V.B.Z.
- Težak, Dubravka (1990) Dječji junak u romanu i filmu – Zagreb: Školske novine
- Težak, Dubravka (1993) Vlak u snijegu i Družba Pere Kvržice – Zagreb: Školska knjiga
- Težak, Stjepko (2002) Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini – Zagreb: Školska knjiga
- Turković, Hrvoje (1999) Suvremeni film, djela i stvaratelji, trendovi i tradicije – Zagreb: Znanje
- Turković, Hrvoje (2000) Teorija filma: prizor, montaža, tematizacija – Zagreb: Meandar
- Uvanović, Željko (2008) Književnost i film: teorija filmske ekranizacije književnosti s primjerima iz hrvatske i svjetske književnosti – Osijek: Matica Hrvatska
- Vreg, France (2007) Medijske teorije i stvarnost, Informatologija, 40, (2007), str. 173 - 179

Mrežne stranice:

- http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=1875#.VOuQWXYG9kg, 23.02.2015.
- <http://www.cuvarkuca.hr/preporuka/djeca-i-mediji/>, 22.02.2015.
- <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/83/tv.htm>, 22.02.2015.
- <http://mediji.hr/djecji-medijski-kutak-tehnicka-povijest-filma-ukratko/#more-1072>, 27.03.2015.
- <http://www.djecamedija.org/?p=2653>, 27.03.2015.
- <http://www.filmski-programi.hr/tekst.php?id=96>, 27.03.2015.

- <http://mediji.hr/kako-djeci-objasniti-teoriju-filma-filmski-rodovi-i-dokumentarni-film>, 27.04.2015.
- <http://mediji.hr/kako-djeci-objasniti-teoriju-filma-animirani-film/>, 27.04.2015.
- <http://www.matica.hr/media/uploads/hr/2013/hr-2013-3.pdf#page=42>, 27.03.2015.
- <http://pazisnimase.com/pusti-me-zvacu-decu-top-lista-najboljih-djecjih-filmova-nastalih-na-ovim-prostorima/>, 04.04.2015.
- http://www.filmski-programi.hr/baza_film.php?id=230, 28.03.2015.
- <http://depo.ba/clanak/63623/10-jugoslavenskih-djecijih-filmova-za-dugo-sjecanje>, 01.12.2014.
- <http://mojtv.hr/film/7429/cudesna-suma.aspx>. 01.12.2014.
- http://www.croart.com/cdinfo.php?kataloski_broj=14636, 01.12.2014.
- <http://www.mtv.com.hr/vijesti/segrt-hlapic-gledaniji-od-thora>, 21.01.2015.
- http://www.hds-ch.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1124:4-filmska-matineja-vlak-u-snijegu&catid=78:filmske-matineje&Itemid=286, 31.01.2015.
- <http://www.kinovalli.net/index.php/posebni-programi/fus/filmske-recenzije/2-uncategorised/75-koko-i-duhovi-recenzije>, 28.05. 2014.
- <http://www.kinorama.hr/filmovi/Koko-i-duhovi/19>, 10.04.2015.

8. ILUSTRACIJE

- Slika 1. Izgubljena olovka (1960.), izvor: <http://www.xusite.com/index.php?topic=613.0>
- Slika 2. Družba Pere Kvržice (1970.), izvor: <http://www.njuskalo.hr/dvd-filmovi/druzba-pere-kvrzice-dvd-film-oglas-348404>
- Slika 3. Vuk samotnjak (1972.), izvor: <http://www.mihamazini.com/EN/poster/files/dsc01527.html>
- Slika 4. Kapetan Mikula Mali (1974.), izvor: <http://www.moj-film.hr/film/info/kapetan-mikula-mali/>
- Slika 5. Vlak u snijegu (1976.), izvor: <http://mojtv.hr/film/2437/vlak-u-snijegu.aspx>
- Slika 6. Čudesna šuma (1986.), izvor: <http://www.foma.hr/video-dvd/cudesna-suma-dvd/>
- Slika 7. Čarobnjakov šešir (1990.), izvor: <http://www.foma.hr/video-dvd/cudesna-suma-dvd/>
- Slika 8. Čudnovate zgone šegrta Hlapića (1997.), izvor: <http://www.foma.hr/video-dvd/cudnovate-zgone-segrta-hlapica-dvd/>
- Slika 9. Šegrt Hlapić (2013.), izvor: <http://filmovisruba.com/2013/07/15/segrt-hlapic-aka-the-brave-adventures-of-a-little-shoemaker-2013/>
- Slika 10. : Vlak u snijegu (1976.), izvor: <http://mojtv.hr/film/2437/vlak-u-snijegu.aspx>
- Slika 11. : Ljuban, Pero i Marica, Vlak u snijegu (1976.), izvor: <http://www.klinfo.hr/dogadjanja/vlak-u-snijegu/>
- Slika 12. : Ljuban, Vlak u snijegu (1976.), izvor: <http://pazisnimase.com/pusti-me-zvacu-decu-top-lista-najboljih-djecjih-filmova-nastalih-na-ovim-prostorima/>
- Slika 13. : Pero, Vlak u snijegu (1976.), izvor: <http://blog.dnevnik.hr/print/id/1623385666/vlak-u-snijegu-1976.html>
- Slika 14: Draga, Vlak u snijegu (1976.), izvor: <http://blog.dnevnik.hr/print/id/1623385666/vlak-u-snijegu-1976.html>
- Slika 15. : Koko i duhovi (2011.), izvor: <http://thefridacinema.org/koko-and-the-ghosts-koko-i-duhovi-to-screen-at-the-frida-free-seefest-family-matinee/>
- Slika 16. : Koko, Koko i duhovi (2011.), izvor: <http://www.boyactors.org.uk/actor.php?ref=2932>
- Slika 17. : Zlatko, Koko i duhovi (2011.), izvor: <http://www.boyactors.org.uk/actor.php?ref=2933>

- Slika 18.: Marica, Koko i duhovi (2011.), izvor:
<http://slobodnadalmacija.hr/Spektakli/tabid/79/articleType/ArticleView/articleId/118159/Default.aspx>
- Slika 19.: Miki, Koko i duhovi (2011.), izvor:
<http://www.altcine.com/person.php?id=7288>
- Slika 20.: Božo, Koko i duhovi (2011.), izvor:
<http://slobodnadalmacija.hr/Spektakli/tabid/79/articleType/ArticleView/articleId/118159/Default.aspx>

9. SAŽETAK

Danas živimo u svijetu u kojem glavnu ulogu imaju mediji koji su sveprisutni. Većinu informacija primamo upravo posredstvom nekog medija. Osim što prenose informacije, mediji služe i za komunikaciju među ljudima, počevši od prvobitnog medija – govora, pa sve do Interneta. No, njihova je uloga mnogo veća, iako je ponekad nismo svjesni. Oni nas zabavljaju, informiraju i educiraju. Svojim sadržajima utječu na naše stavove, mijenjaju naše navike i ponašanja. Moć medija seže do one granice do koje im pojedinac dopusti, zato je potrebno razviti kritički odnos prema medijima i treba ih koristiti s mjerom. Svaki medij ima svoj jezik sporazumijevanja, svoja specifična izražajna sredstva. Film se primjerice izražava slikom i zvukom, što znači da čovjek dok gleda film najviše koristi vid i sluh kojim dobiva 90% informacija iz okoline.

Ovaj rad je usmjeren na film, prvenstveno filmove koji su namijenjene djeci. Hrvatska kinematografija je u svijetu bila poznata po dječjem filmu, no postoji uvriježeno mišljenje u društvu kako danas nema kvalitetnih filmova za djecu. To je uvjetovalo moju želju da istražim ovo područje. Cilj ovog rada je ispitati kvalitetu hrvatskih filmova za djecu. Kroz ovu temu upoznati ćemo se sa pojmom filma i njegovim razvojem kroz povijest svjetske kinematografije. Prikazati ćemo film kao dio medija i njegove uloge u svakodnevnom životu gdje je uočena potreba za adekvatnim obrazovanjem filmske umjetnost. Glavni dio rada je usmjerena na dječji film, njegove značajke i funkciju te je prikazan i povijesni razvoj filma hrvatske kinematografije koji je namijenjen djeci, a uz to je provedena analiza filmova starije i novije produkcije koje su uspoređene i na temelju tih podataka je donesen zaključak o kvaliteti tih filmskih ostvarenja.

Ključne riječi: film, mediji, filmska umjetnost, filmsko obrazovanje, hrvatska kinematografija, filmovi za djecu

10. SUMMARY

Today we live in a world in which the main role is played by the media which are omnipresent. We receive most of the information through a medium. In addition to transmitting information, the media are used for communication between people, starting from the original media - speech, and the Internet. However, their role is much higher, even though sometimes we are not aware of it. They entertain, inform and educate. Their content affects our attitudes, change our habits and behavior. The power of the media goes back to that extent that an individual allows, so it is necessary to develop a critical attitude towards the media and should be used with the measure. Each medium has its own language of communication, their distinctive means of expression. For example, the film is expressed in picture and sound, which means that a man while watching a movie is using sight and hearing, while doing so a man gets 90% of information from the environment.

This paper is focused on the film, especially films that are intended for children. Croatian cinema is known to the world by children's film, but there is a common misconception in society that today there is no quality films for children. It caused my desire to investigate this area. The purpose of this paper is to examine the quality of Croatian films for children. Through this topic we will meet with the concept of the film and its development through the history of world cinema. We will present the film as part of the media and its role in daily life where he observed the need for adequate education of film art. The main part of the work is focused on children's film, its features and functions and presents the historical development of Croatian cinema film which is intended for children, in addition to the analysis of films old and new productions that are compared on the basis of these data and the conclusion on the quality of these films.

Key term: film, media, movie art, movie education, Croatian cinema, children's films